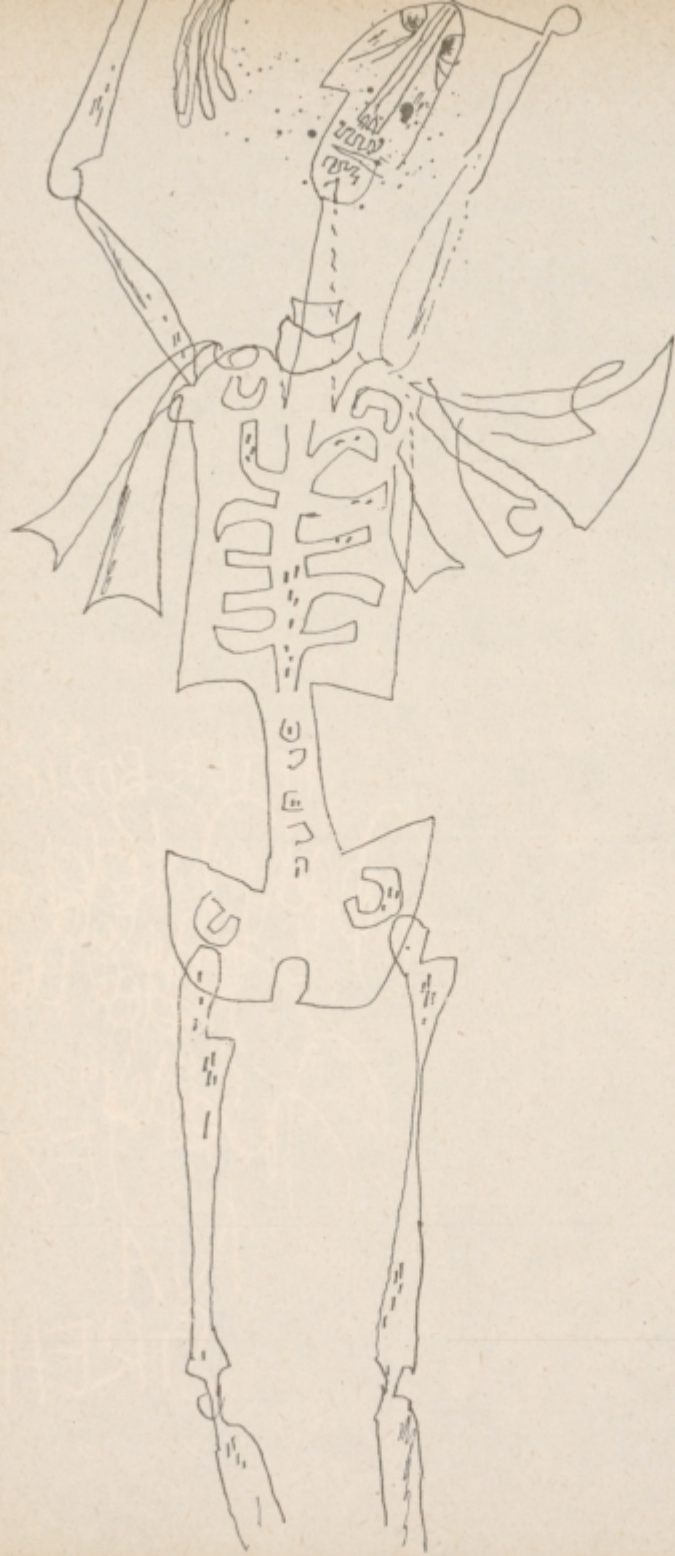

PETER BOŽIČ

Pravljene
in ilustrirane
slike
za
JEZDE
NA
STREHI

OSEBE:

Brezposelni
 Vojaški veteran
 Njegova žena
 Rdečelasec
 Bolniška sestra
 Gospodinja
 Šef laboratorija
 Laborantka
 Upravnik
 Zdravnik
 Miličnik

Dogaja se v naši ožji domovini, v sedanjosti.

Prva slika

Prizorišče. Podstrešje, ki je predeljeno na dva prostora. Prvi prostor je precej večji in odprt, drugi pa je spremenjen v podstrešno mansardo. Dostop omogočajo stopnice, ki so zelo strme in prej podobne kokošji lestvi. Mansarda je precej skromno opremljena: divan, dva stola in omara. Iz neposredne bližine je slišati, kako zmerja v dvorani nekdo, ki ni navajen te »lojtre« in je zgornel navzdol ter se polomil. Vidi se ga ne.

Veteran: Tako, zdaj sem oplel. Že spet bom pacient. Enkrat v norišnici, enkrat na kirurškem oddelku.

Brezposelni (stoji na vrhu stopnic): Kaj pretiravaš? Kot zmeraj...

Veteran: Če ti počti kost, ni to najbrž nobeno pretiravanje.

Brezposelni: To se pravi...

Veteran: To se nič ne pravi, temveč se gre po rešilca.

(Brezposelni odide.)

Veteran: Tričetrlet sem se mučil in uspelo mi je, da nekaj časa nisem bil bolnik. Zdaj pa obiščem tega zgubljenca, ki sploh ne zmore več živeti normalno, kazati svoje zmagoslavje, pa me neki hudič porine po tej lojtri in že spet sem tam...

Brezposelni (se vrne): Kaj sem pa jaz pri tem kriv?

Veteran: Kriv? Kaj pa prebivaš po takih luknjah?

Brezposelni: Povedal sem ti, zakaj. V tem mestu se počutim kot dinar, ki gre iz rok v roke. Temu sem se hotel izogniti. Lahko bi me razgrizli, kot so tebe, pa bi moral potem iskati take poceni rešitve, kot si jih ti.

Veteran: Ko bi bila ta stvar, ki se ji reče življenje, vsaj malo bolj pregledna. Tako pa se že na začetku, ko se komaj postaviš na noge, polomiš. In

spet bom lahko bulil v muhe na belih svetilkah, preklinjal trapaste zdravnike in s sosedi obiral noge sester. Žena mi bo prvi dan in vse naslednje dni, vsak dan, prinesla vložene marelice in pomaranče. Iz podjetja mi bojo prinesli konjak, čez čas pa me bojo vsi sunili v zadnjico.

Brezposelni: Torej tudi glede mojega dela ne boš mogel nič ukrepati?

Veteran: Bom, saj je na svetu še pošta.

Brezposelni: Nehaj stokati. To nič ne pomaga.

Veteran: Vem, toda človek vseeno stoka.

Brezposelni: Kako za vraga si me pa našel?

Veteran: Ob kavici. Ti v kavarni vse sklepetiš. Pa še kako sem moral plačati sam. Jaz kot državni suženj, ki ima državni denar. A ti pravičnej in svobodnej, pa še za kako nimaš.

Brezposelni: Saj veš, da ni po lastni volji.

Veteran: Na koncu koncev se človeku godi tako, kakor si sam izbere.

Brezposelni: Ali si si to lomljenje zdaj tudi sam izbral?

Veteran: Prav treba mi je bilo hoditi k tebi kazati svoje na novo zakrpano življenje. Pri vseh svojih pasjih izkušnjah se še nisem mogel znebiti samoljublja. No, zdaj so pa še zijala tukaj.

Brezposelni: Ta nora starka je moja gospodinja. Za ta brlog zahteva toliko kot za palačo.

Starka: Gospod, kaj pa se je vendar zgodilo?

Brezposelni: Padel je ... No, po tej lojtri. Bil je navajen padati v jarke. Ko se je tega odvadil, mu je prišla prav ta lojtra.

Starka: Moja lojtra ... No, slišite, gospod. To je zelo spodobno stanovanje. Res je, da ponoči kakšno uro ni miru, ko pride moj mož s svojimi mrtvimi vojaki in jezdi po strehi ... Vendar nog si tukaj še nihče ni polomil. Tega si ne dovolim reči. Poslušala sem vajin prepir in prav lahko je, da ste ga sami pahnili po stopnicah.

Brezposelni: Nagnal sem ga že, toda dotaknil se ga nisem.

Starka: Ponoči jezdijo tukaj mrtvi vojaki. Včasih odmeva po strehah, toda nihče se še ni polomil.

Veteran: Pa tudi mačke so tukaj. Zamenjujejo ljudi s podganami in jim hočejo zaviti vrat. — Kje hudiča so rešilci? No, ti čarovnica, kaj misliš, kdo jezdi po teh strehah?

Starka: Mačke so tukaj zaradi miši. To bi lahko vedeli.

Brezposelni: Ali ste prišli po najemnino? Počakajte še kakšen teden.

Starka: Kaj si vendar mislite?

Veteran: Tudi jaz sem veteran in spomnim se, da sem nekoč nekemu, ki bi utegnil biti tudi tvoj rajnki, zapodil nož v hrbet. Pošiljal nas je enega za drugim pri minus trideset na mrtvo stražo. Če si miroval, si zmrznil, če si telovadil, te je ostrostrelec. Pa sem z nožem tako uredil, da ni bilo treba nikomur več tja na stražo.

Starka: Torej ti si! (*Pljune nanj*). Ti, seveda ti! Počakala bom na stanarino, ker je zelo prav, da ste ga pahnili po stopnicah.

Veteran: No, vidiš, že spet sem ti v korist. Prekleta mačka, pa saj nisem crknjen pes, da mi boš lizala rane. Čarovnica, nehaj že pljuvati po meni.

Starka: Crkni pes, da, pes, pes, pes!...

Brezposelni: Nehajte! Saj to je norišnica! Vsak hip mora priti moje dekle in potem... iz ene norišnice v drugo...

Veteran: Nora starka, navsezadnje sem pa prav gotovo jaz, saj hudič tako zapleta to štrečno, da se zmeraj znajdem v enem košu s tistimi, ki sploh ne spadamo skupaj.

Starka: Ali slišite... že prihajajo, veliko računov imajo poravnati, in zdaj te bojo odnesli v pekel...

Veteran: Hvala bogu...

(Sirena, rešilci odpeljejo veterana. Starka odide za njimi. Brezposelni se vrne v svojo mansardo. Nekaj časa je popolna tišina. Potem se zaslišijo koraki, ki odmevajo čez dvorišče, nato po stopnicah navzgor — Brezposelni pričakuje svoje dekle —, koraki pa zavijejo na drugi konec. Na podstrešju je že popoln mrak. Brezposelni z baterijo osvetljuje podstrežje.)

Brezposelni: Kaj pa počneš tam? *(Na skrajnem koncu osvetli velikega rdečelasega človeka.)* Kdo pa ste? Kaj pa počnete tukaj?

Rdečelasec: Pomota. Pričakoval sem, da bom tukaj sam. Ne maram sosedov.

Brezposelni: Prav, toda kaj počnete tukaj.

Rdečelasec: Prenočevati mislim.

Brezposelni: In kaj delate sicer?

Rdečelasec: Živim od svojega dela.

Brezposelni: Seveda, nikakršen potepuh. Saj je očeden, kot bi ga pripeljal iz modne hiše. To je napak. Norišnice nocoj ne bo konec. Torej niste klatež, tat, ki krađe gospodinjam perilo z vrvi?

Rdečelasec: Ali vas to moti?

Brezposelni: Odkrito povedano — me! Slutim najhujše in najbrž bo res. Človek ste, ki ne mara imeti nobenega opravka s tem svetom. Na podstrežje ste si privlekli svojo culo odej, ker ne marate niti sosedov.

Rdečelasec: Zadeli ste. Vas tudi ne.

Brezposelni: Živite od svojih rok in niste niti berač, ker to prezirate... berač je odvisen od milosti tistih, ki jih vi ne marate...

Rdečelasec: S temi rokami si vse iztrgam za svoje življenje. Berače preziram, kakor preziram vse polovičarje.

Brezposelni: Seveda, in zato prosim, pojdite od tod... Veste, jaz imam dekle, ki se boji za svojo jubezen.

Rdečelasec: Kaj imam jaz pri tem?

Brezposelni: Več, kot si mislite. Niste iz tega sveta in moje dekle bo takoj zaslutilo, da ni nikakršno naključje, ker vas je zaneslo prav sem, prav v moje sosodstvo. Jaz se za vsako ceno poskušam okleniti tega sveta, pa mi gre to zelo težko od rok in zato delam kar naprej hude napake.

Rdečelasec: Ali boš sredi zime nagnal čoveka na cesto? Ali veš, kaj je to?

Brezposelni: Res, to ni mogoče... vendar...

Rdečelasec: Takoj sem vedel, kako je s teboj. Rad bi bil svoboden, pokončen človek, ki ne mara biti suženj sveta, kjer živijo samo krvniki in žrtve. Žrtve so enako ostudne, ker z drugimi spočenjajo krvnike.. To pa ne moreš biti, ker imaš nekakšno dekle. In če imaš nekakšno dekle, moraš delati na dan sto malih in sto velikih svinjarij, saj si spletata gnezdece... Brez vsega tega pa ne znaš živeti... Da bi iz tega prepletenega, namišljenega gnezda, ki ga imaš z dekletom v mislih, ali s takimi nepomembnimi gestami, kot je živeti na podstrešju, ne uhajal ven, pa spet ni mogoče. Komaj sem se pokazal tukaj, si me zaradi svoje popolne nemoči hotel takoj postaviti na cesto in se sprijazniti z vlogo krvnika. Daj. Spusti se na kolena, morda se bom res usmilil svoje žrtve in odšel prostovoljno.

Brezposelni: Ne bom klečal, niti pred teboj, niti pred takim življenjem. Slišiš, tako življenje je preveč mrzlo, poenostavljeno... To je malo preveč, kar zahtevate od človeka.

Rdečelasec: Kakšna godlja! Vse bi rad hkrati... Vse te ljubeznive svinjarijice in vso resnico... Oboje hkrati ni mogoče živeti... Pekel in nebesa hkrati... Polovičar si in kot vsak polovičar bi se rad prav poceni izmazal.

Brezposelni: Imam znanca, ki si je malo prej polomil kosti. On je to, kar hočeš ti natveziti meni. Igra od jutra do večera, zmeraj kakšno vlogo in še nikoli ni živel svojega življenja. Jaz pa ga živim in zato je tukaj mogočna razlika. Če pravim na primer, da je umik iz življenja, kadar me življenje, ne da bi sam to hotel, porine ven, to ni igra, ampak resnica. In če sem se zaradi te napake tako daleč onemogočil, da moram prositi tega svojega znanca, ki ga v resnici preziram, naj mi preskrbi delo, je to resnica in ne igra in ne polovičarstvo.

No, in če zdaj misliš, da je potrebno klečati pred teboj, bom klečal... Nobenega lažnega napuha ali ponosa ne poznam... kadar gre za resnično življenjske stvari.

Rdečelasec: Pustiva otroške igre! Ostal bom tukaj, če klečiš ali ne. Pred tisto tvojo si izmisli, da sem kokoši tat. Da sem trenutni zgubljenec, klatež, ki ga je izobčila cela vas, ker je kradel kokoši. Zdaj pa se pobiram iz tega ven, imam tukaj delo, in ko bojo na vasi pozabili na kokoši, se bom s slavo ovenčan, z novim avtomobilom in frižiderjem na prtlačniku vrnil spoštovan v svojo vas. In tak je seveda izgubljeni in spet najdeni sin, nenevaren za njeno in sploh kogarkoli ljubezen. To si izmisli, če me že ne moreš odkrito vreči na cesto. Igraš tako kot tisti tvoj znanec, saj nočeš prevzeti tistega obraza, ki ga imaš v resnici. In kakšen je ta obraz? Kot tisti svet, ki sem mu za zmeraj obrnil hrbet. Tvoj obraz je nesorazmeren, vleče te na oba konca. Tisti tvoj prijatelj, ki ga preziraš, je pa v takem svetu utonil. In ti, čeprav še brcaš, boš vsak trenutek prav tako...

Brezposelni: To se pravi, da boš odšel. Zdaj! Takoj!

Rdečelasec: Vse razumeš napak... Rekel sem...

Brezposelni: Nič me ne zanima. Že ves čas čvekaš. Ali izgini takoj ali pa za nocoj leži in zaspi, jutri pa da te ne vidim več tukaj...

Rdečelasec: Človek bi skoro pomislil, da si trd oreh.

Brezposelni: Mislim, da je dovolj, da imam zmeraj kakšne dvoboje s človekom, ki mi je kaj do njega, ne pa da bi se ukvarjal še z nekom, ki mi ni nič do njega. Drug drugemu nisva niti malo podobna. Sicer pa, slišiš, res si mi popolnoma nepotreben.

(Slišijo se koraki, na koncu stopnic stoji dekle.)

Dekle: Ali ne bi šla kam drugam nocoj?

Brezposelni: Ne, nikamor drugam. Nihče me ne bo pošiljal na cesto.

Dekle: Za božjo voljo, ali te mogoče jaz podim? Kaj ti pa je? Komaj pridem, si že popadljiv.

Brezposelni: Ne ti, ampak...

Dekle: Kdo pa?

(Rdečelasec se dvigne in ji ponudi roko.)

Rdečelasec: Dovolite, da se predstavim. Sem kokošji tat. Ukradel sem nekaj kokoši — kradel bi tudi fazane, pa jih v moji vasi ne gojijo. Zatekel sem se sem, dokler v vasi ne pozabijo na moj zločin. Pozabili pa bojo, kakor hitro bom na delu, kjer sem, zaslužil za nov avto in za frižider, ki ga bom, ovenčan s spet pridobljeno častjo in slavo na prtljažniku pripeljal v vas. Delam pa v neki ustanovi, kjer precej bednim kreaturam postavljam nočne posode pod zadnjico, ker ne zmorejo sami opraviti potrebe. Vaš dragi je bil tako ljubezniv, da se ni vrgel dol s tega podstrešja.

Brezposelni: Pusti norca. Greva v sobo. Navsezadnje se po svoji logiki vseli še v mojo sobo in mi milostno prepusti drugi konec podstrešja.

Dekle: Čudovito družbo imaš...

Brezposelni:... ki si je ne izbiram sam. Navsezadnje morajo tudi kokošji tatovi živeti. Ta zna biti celo zabaven. Ves večer me je zabaval s tem, da mi je pripovedoval, kako na dovolj močan sukanec priveže košček mesa, se skrbno skrije za grm, in ko pride kokoš in ga pogoltne, potegne. Prednost tega načina je v tem, da ima kokoš poln goltanec in ne more delati hrupa. Cigani na primer...

(ona ga sploh ne posluša in reče bolj avtomatično)

Dekle: Cigani na primer...

(Brezposelni se vznemiri)

Brezposelni: Cigani...

Dekle: Zakaj si si izmislil to pravljico o kokošjem tatu? Saj ni treba lagati. Navsezadnje lahko prenočuješ, kogarkoli že hočeš.

Brezposelni: Navsezadnje, seveda... Res je...

Dekle: Ta človek ni nikakršen kokošji tat, ampak norec. Čist, ne zanemarjen, saj se mu celo čevlji svetijo izpod odeje. Vse to sem takoj opazila. Obrit je, ima svežo srajco, kravato... Taki niso kokošji tatovi.

Brezposelni: No, ali sva že spet tam.

Dekle: Nikjer nisva... Prav nikjer. To je tvoja družba, ki se je ne boš nikoli odkrižal. Vleče te in po eni strani ves visiš v takem življenju, ki je v nasprotju z vsem, kar živimo vsi drugi ljudje... To je.

Brezposelni: To je prava norišnica. Zdaj mi že spet očitaš, ta človek pa se je vendar sem vrnil in ga jaz nisem klical. Popoldne je bil tukaj

veteran, spominjaš se ga, padel je po stopnicah in si polomil kosti. Poslušati sem moral noro gospodinjo, ki zalezuje svojega mrtvega moža po podstrešju. No, in navsezadnje še tale, pa nisem imel moči, da bi ga pognal na cesto.

Dekle: Za kaj takega ne boš imel nikoli dovolj moči. Ali misliš, da sem toliko nespamentna, da verjamem, da je mogoče kar čez noč skočiti iz svoje kože?

Brezposelni: Veš, da mi je bil veteran zmeraj priskuten, toda ponižal sem se celo tako daleč, da sem ga prosil, naj mi preskrbi delo. Ima cel kup zvez. Nisem ga pričakoval, toda ob neki priliki, ne vem, ali sem bil pijan ali kaj, sem mu zblebetal, kje stanujem. No, in končalo se je tako, da sem ga nagnal, preveč je nagnusen s svojo branjarsko dušo, in kar je najhujše — povsod in na ves glas se ponaša z njo. Zgubil sem živce.

Dekle: Seveda, na koncu si zgubil živce. Tako, kot si jih doslej povsod. Veš, ponos in pravičnost je luksus, ki si ga lahko privoščijo samo nekateri. Ti prav za gotovo ne. Nisi opazil, da sem bila nocoj bolj pozna kot ponavadi. Iz službe sem šla domov.

Brezposelni: Sem si mislil.

Dekle: Včeraj sem ti rekla, da ne maram več hoditi sem.

Brezposelni: Tega nisem jemal preveč resno.

Dekle: Bilo je resno mišljeno. Toda ko sem prišla domov, sem že pri vratih začutila, da tudi doma nimam več kaj početi. V službi je vse narobe.

Brezposelni: Kaj je s tisto afero?

Dekle: Jutri bo sodna obravnava. V prostem času ne zdržim v službi. Že med delom goltam tablete, da obdržim vsaj videz, če že bistva ne. Doma je, kot da bi nekdo vse skupaj izsesal in izropal. Ob vsem tem sem morala napraviti za prijeten družinski večer primeren nasmeš, da bi kdo česa ne opazil. Ne znam igrati in zato sem pobegnila. Vse se je zgrnilo name. Postopek, opečeni bolnik, in ko pridem sem, me sprejmeš z nekakšnim kokošjim tatom, ki pa sploh ni to. Ne, že na prvi pogled se spominjam svojega ljubega, ki mu nobena stvar na svetu ni več mar razen nekakšne njegove resnice, s katero si ne zna nihče pomagati — niti on sam ne.

Brezposelni: Malo prej sem ti povedal, kako sem se ponižal, čeprav sem na koncu izgubil živce. No, in še to, da bo dovolj, še preklical sem vse tisto, kar sem mu zmetal v obraz, in ga ponovno prosil za službo. Ali si lahko predstavljaš kaj bolj ponižujočega?

Dekle: Ne gre za ponižanje, ampak za ranjeno samoljubje. Postaviti se na isto raven, ki jo s svojega namišljenega piedestala preziraš. Potem pokajo živci, toda za prazen nič. Tudi jaz sem bila danes pri tožilcu, ki ga poznam, in tudi šef je govoril s sodnikom, ki nam bo jutri rezal kruh. Kaj je tukaj poniževalnega?

Brezposelni: Sprijazniti se z življenjem, kakršno pač je... Ali ne...? Že spet to. Kaj pa, če jaz s tem, kakršno pač je... nimam nič skupnega...?

Dekle: No, potem smo pač pri kokošjem tatu. Veš, najbolj neumna naključja se združijo in proti njim ne moreš čisto nič; samo napuh in nadutost

je, če zapletaš nekaj, kar je že urejeno. Poglej, kaj morem vendar jaz, če natanko takrat, ko sem dežurna sestra, kopajo bolnika, ki ne čuti temperaturnih razlik, in če natanko takrat, ko ga kopajo, odpovejo štirideset let stare cevi, in če je dežurni bolničar natanko tisti, ki ima doma na smrt bolno ženo in kopico otrok in seveda niti ne opazi, da se iz banje kadi. In ker so se zbrala vsa ta nemogoča naključja na kupu, je edino, kar je mogoče, imeti pri roki pametne in razsodne ljudi, kot je najbrž ta jutrišnji sodnik, ne pa prenapetih norcev, kot je tale kokošji tat.

Brezposelni: Od te sorte razumnosti bo svet vzel hudič, saj ga že kar naprej jemlje. Zelo lepo. Šef je razumen, sodnik prav tako, pacient pa opečen. Krivi, krivi ste vsi. Kako pa bi bilo potem s to razumnostjo, ko bi bilo pri vas komu, na primer šefu, v resnici kaj do tega, da te spodnese — ali pa ko bi v vsakem primeru moral nekdo plačati ceno. Plačala bi jo ti. Vse bi ti lepo padlo na glavo. In teh prekletih naključij ne bi bilo več, ampak bi se nenadoma prelevila v hude in grozljive napake in nevarnosti. Seveda, tokrat pa so krive štirideset let stare cevi, saj jih nihče ne more klicati na odgovornost. Prav, bo rekel sodnik. Nihče ni kriv, krive so cevi in leta. Potem bi pa kot v Višnji gori kozlu, sodili štiridesetim letom nemu za drugim in vsaki cevi posebej. Zdaj jih boste seveda nadomestili z novimi.

Dekle: Seveda.

Brezposelni: Krasno. Kot v vojni. Najprej mora komu odnesti glavo, najprej mora kdo dobiti nož v hrbet ali bombo na glavo, da se kaj uredi. Na bolje ali na slabše. Pa menda ja nismo v vojski. Pravzaprav smo. Vsak z vsakim in vsi z vsemi. Do zdaj ni bilo denarja. Zdaj, ko je nekdo plačal s svojo glavo in ko bi utegnile nastati kakšne posledice, pa ga je nenadoma dovolj. In vse pokrijejo in prekrijejo objektivne okoliščine in splet naključij. V srednjem veku so imeli inkvizicijo, da so lahko sežigali čarovnice, danes pa ni nikjer nobenega hudiča, ki bi te čarovnice, objektivne težave in okoliščine, peljal na grmado.

Dekle: Neznosen si. Ti brez službe in tudi jaz naj bi bila brez nje. In potem bi bilo seveda najbolje, ko bi se oba naselila na tisti konec podstrešja, kjer je zdaj ta tvoj kokošji tat — seveda, ko bi ti našel toliko moči, da bi ga vrgel na cesto. Sicer se pa vse to še lahko zgodi. Do jutri zjutraj, nič še ni rečeno.

Brezposelni: Enkrat bi bilo vendarle treba začeti.

Dekle: Tebi je vseeno. Tako globoko si že v tem, da sploh ne čutiš, da živiš, še bolje, prav mizerno životariš. In s tem se ne da nič početi, da veš. Za zdaj še nisem tako globoko zabredla, da bi mi bile vse najnujnejše človeške potrebe deveta skrb. Pa pustiva naju! Bolničar ima kopico otrok, ki jih najbrž ne bo mogel naseliti tukaj na podstrešju.

Brezposelni: Tisti človek — je imel najbrž prav tako kopico otrok, če se že tako pogovarjava.

Dekle: Prav, če hočeš. Kriva sem. Toda če se onemogočim še jaz, ne bo zaradi tega nihče nič bolje živel in tudi mrliča ne bo nihče obudil.

Prav tako ne bojo otroci nič bolj preskrbljeni, če bova midva z bolničarjem prosjačila naokrog.

Brezposelni: Ali veš, da si že dovolj blizu tistemu, kar je veteran že vse svoje življenje. Samo zapila in zakvartala se še nisi. Jaz pa prav tako, ker pod takšnimi pogoji sprejemam tvojo pomoč.

Dekle: Rekla sem ti že, da me ne bo več sem. Zato sem tudi bila doma, kako pa je v službi, menda sam veš. Že nekaj dni stikajo bolničarji in bolničarke glave in že kar očitno namigujejo. Vse zalezovanje se je začelo zaradi tebe. Ne bi te smela sprejemati v svoji dežurni sobi. In potem si lahko misliš, kakšni so bili komentarji ob tisti nesreči, pa čeprav tebe takrat ni bilo tam. Nikjer mi ni obstanka. In zdaj, ko mislim, da se bom pri tebi spočila... je pa tako. Če je to ljubezen?

Brezposelni: Zdaj mi boš pa govorila o ljubezni. Pogovarjajva se raje o tem, katerega razreda pogreb bo imel.

Dekle: Ne bodi hudoben.

Brezposelni: Seveda, ko mi pa govoriš o ljubezni. Kako je mogoče govoriti o ljubezni, ko se vsi skupaj valjamo v takem moralnem svinjaku? Ni mogoče.

Dekle: Res nesmiselno je govoriti o ljubezni. Saj ne razumeš obupne stiske, da na tem svetu nimam nikamor iti. To veš, zakaj sem si izbrala ta poklic.

Brezposelni: Vem... da boš ljudem v pomoč. No, in zdaj si ljudem lepo v pomoč.

Dekle: Vse se je spremenilo v puščavo. Od tistega, kar sem pričakovala v službi, so ostali samo še drobci. In zdaj se mi tudi ljubezen spreminja v puščavo. Zakaj pa naj sploh še živim?

Takrat si pri nas doma skoro vpil, tako da so slišali vsi in te imajo še danes za norega, mene pa tudi. Ljubezen, tvoje telo... zgolj omama, da bi se zanesljivo izognil vsem zapletom, ki se mi neusmiljeno postavljajo na pot... Toda vedi: naj bo omama ali pa mistika dvajsetega stoletja, da poznamo ženske samo eno stvar na tem svetu — l j u b e z e n — in kadar ljubezni ni, je vse skupaj ena sama puščava. In če se pehamo za čemerkoli drugim, čez čas prav vsaka spozna, da je živela zaman. In če se s kom zveže, se to pravi živeti ali pa napraviti življenje.

Brezposelni: In z menoj bi ga zapravila?

Dekle: Še ne vem... Toda zadnje čase je vse videti tako. Ti tega tveganja ne boš nikoli razumel. Jaz pa naj bom kar tako vsa tvoja. No, in zdaj se je vse zbralo na kup. Pomagati si ne moreva, torej je bolje, da se ne pogubljava.

Brezposelni: Ali si mi hotela nocoj povedati to?

Dekle: Ne, čeprav visi to že lep čas v zraku, je pač zdaj prišlo na dan. Nikjer pravzaprav nisem doma in nikjer nimam ničesar iskati, pa tudi tukaj ne... Prav, grem.

Brezposelni: Ostani.

Dekle: Nimam kam — toda grem.

Brezposelni: Ostala boš tukaj. Včasih res do kraja izgubim razsodnost.

Včasih se mi zazdi, kot da sem z vsem skupaj, ko gnjavim sebe, tebe...

tisti gospodinjin neresnični in izmišljeni jezdec, ki jezdi tod po strehah in opravlja neko delo, ki ga ni nikjer ... neko nalogo, ki je prav tako ni nikjer.

In to, kar se meni samemu zdi, postaja ob tebi bolj in bolj res, kot da je ... no, sicer je pa vseeno. Kadar so me ob kakšnem sporu, ko je šlo za vse ali nič — moj bog, zmeraj je šlo za vse ali nič — postavili na hladno, sem se naselil v lepi hišici iz kart, ki se ji reče moralna zmaga. Potem je prišel veter in je vse skupaj sesul, ostal sem brez strehe in nag na cesti ... In to mi zdaj ob tebi postaja bolj in bolj jasno. Zato tudi ta moja neskončna stiska. Ostani ... ne vem še, kam se bo vse to nagnilo ... toda pri bogu, ostani.

Dekle: Prav, ostala bom.

Brezposelni: Dobro me razumi. V istem trenutku se v meni prepleta nekaj, kar je popolnoma nasprotno temu, na primer: navsezadnje je tukaj mrtev človek, navsezadnje najbolj umazana korupcija, in kar je najhujše — tako smo utonili v njej, da je sploh ne čutimo kot nekaj nečloveškega in umazanega, ampak kot edino mogoče zdravilo in izhod. In potem že spet ni vse tako ...

Dekle: Kaj ni tako?

Brezposelni: Tisto, kar sem ti pravil o izmišljenem jezdecu na strehi, ki ima s svojo čisto dušo in plemenitim značajem neko izmišljeno nalogo na tem svetu.

Dekle: Proti vsemu temu sva oba popolnoma brez moči. Ti in jaz. Povsod. Pustiva vse to, kot da tega vsega ni. To je edina rešitev. Kot da ni postopka in kot da veteran ni bil nikoli pri tebi ... Ali ne bi vsaj nočoj mislila na kaj drugega?

Glej, zunaj je lep zimski večer. Sneg se nabira na oknicah bolj in bolj in neusmiljeno in prijazno zameta vse, kar naju tare. Ko sem bila še otrok, je bil to zame najčudovitejši dan v letu. Žal je bil ponavadi samo en dan, toda vse leto je ostal v meni kot nekakšen praznik.

Brezposelni: Res je. Prav imaš, nič ne moreva.

Dekle: Sanjariva kot otroka. Imela bova veliko svetlo stanovanje in otroka. Ne samo enega. Če je samo eden, se dolgočasi, če sta samo dva, se ravsa in zganjata ljubosumje. Trije morajo biti ... Vsaj trije, potem vse uredijo, in to najboljše, kar sami med seboj. In zmeraj je okoli tebe nov kos življenja.

Brezposelni: Lepe sanje. Poglej tole zanikrno sobo. Še снег na oknih se mi zdi zanikrn svinčen fabriški prah.

(Na vrata trka rdečelasec).

Brezposelni: Kaj želite?

Rdečelasec: Motite sosede.

Brezposelni: Vi tudi.

Rdečelasec: No, jaz bi še spal ... Pa vidim, da imate na kuhalniku čaj. Mraz je.

Brezposelni: Čaja vam ne bom odrekel. Popijete ga pa lahko za vrati. Tam!

Rdečelasec: Jaz bi ga pa tukaj. Premražen sem.

Brezposelni: Prisluškujete najinemu pogovoru.

Rdečelasec: Nehote. Pa saj peki na dvorišču, reveži prav tako morajo ponoči peči kruh. Precej glasna sta. Ob takem hrupu ni mogoče spati. Upam, da peki ne bojo prismodili vsega kruha. Ta noč je prismojena, zakaj ne bi bil kruh jutri zjutraj prav tako.

Brezposelni: Ali je to vse, kar nama imate povedati?

Rdečelasec: Ne. Skoraj bi bil že pozabil ob teh pekih in kruhu. Tolažit sem vas prišel. Glejte, z umorom na plečih se da kar lepo živeti. Gospodična, ni treba, da si s tem belite lase.

Brezposelni: Nisva ti preveč pri srcu.

Rdečelasec: No, meni je prav vseeno. Toda pogledajta me. Umor imam na plečih in še kar živim. Ali se vama lahko zdaj resnično predstavim? Ne, ne kokoši tat, ampak morilec. Moril pa sem pred dvajsetimi leti. Legalno, pravično, celo vzpodbudno. Toda to je predolga povest... Samo to še... za bistvo življenja je legalizacija popolnoma nevažna. Važno je, ali je neko dejanje umor ali ne. No, in bil je. Tukaj ni velike izbire in če boste jutri lepo pogoltnili svoj umor, bo vse v redu, če ne, pa boste prisiljeni krasti kokoši. Tukaj ima gospodična prav.

Brezposelni: Ali vam nisem rekel, da pijte svoj čaj sami. Sicer bom vsak hip še jaz postal morilec.

Rdečelasec: Počasi, počasi... Škoda, da ste tistega vašega veterana pognali naravnost v bolnišnico. In če je vrh tega še ranjki mož vaše gospodinje zdaj na strehi, če ni ostal v svojem toplem peklu, ker je sneg prekril njegovo streho, bi bili kar lepa zbirka morilcev. Samo nekdo je v veliki zmoti, ko meni, da z nami nima kaj opraviti, in mirno sreblje čaj na svojem divanu. Toliko ima tega blata na sebi, da bi v resnici lahko bil naš kolovodja. Zato sem prišel, ne zaradi čaja... Vsaka tolpa potrebuje vendar svojega kolovodjo in mi smo tako brez pravega vodstva. Glejte, kako je to preprosto: Ona je umorila pacienta, vi pa sedite tukaj in pijete njen čaj in stanujete tako rekoč na njen račun. Veste, v vsako službo spada kak tak umorček... neogibno. In vi — kolovodja, kaj pa drugega. Kolovodje nikoli ne morijo lastnoročno, zmeraj so blagajniki.

Dekle (odhaja): Nikoli več ne pridem sem.

Brezposelni (teče za njo): Počakaj, vrni se, vrni se...

Dekle: Nikoli. (Odide.)

Brezposelni: Ali ste zdaj zadovoljni?

Rdečelasec: Ali se ne bo več vrnila?

Brezposelni: Do zdaj se je še zmeraj, toda namučili ste jo do kraja. Ona mi kljub temu, da sva včasih tako vsaksebi, hoče vendarle samo pomagati. Vsi pa me tirate v pogubo. Ali menite, da sem kak petošolec, ki ga čustva prav po petošolsko koljejo... Pri tem je nekaj več. Pomeni mi poleg tega še zemljo... kjer živim, kjer moramo na koncu koncev živeti vsi... ne pa... ne verjamem, da je mogoče po človeško živeti zunaj tega resničnega sveta... No, ali imate delo?

Rdečelasec: Imam.

Brezposelni: No, ali ne ližete potem vendarle pet tistim, za katere pravite, da jih prezirate?

Rdečelasec: Ne ližem jim ravno pet. Privzdigujem njihove zadnjice, da se ne ponesnažijo na rjuho... Prelepo bi bilo za vas vse skupaj, ko bi takole crknili in bi vi ne imeli pred seboj živega človeka in živega opomina, kako je mogoče živeti drugače, ne pa tako ničevega, pohabljenega življenja, ki mu vsi skupaj pravite... naše življenje...

Nikoli ne boste zares razumeli, zakaj sem obrnil hrbet temu, kakor že pravite, našemu življenju. Morda vam bo vsaj približno jasno, če vam povem samo eno zgodbo, vse ostale so si na las enake, naj so bile to moje zgodbe ali pa kogarkoli...

Pobegnil sem od doma, ker je oče sovražil vse. Takrat še nisem razumel zakaj, danes mi je to jasno. Mene je vezal na mizarski ploč in me tolkel, mater je sredi zime obkladal z mrzlimi cunjami po golih prsih... zato, da bi spoznala življenje... On ni imel več priložnosti, jaz pa sem ga; oče se žal ni motil, ko je sovražil to nabreklo kepo napuha, krvi in znoja, ki se ji pravi zemlja. K sebi me je vzel kmet na samotni kmetiji, pa so mu bajto zažgali beli in ga pred dvermi obesili za pete. Pobegnil sem jim in sprejeli so me rdeči. Bil sem kot mačka med otroci, vsi so skrbeli zame in že se me je začel lotevati občutek, da se je oče hudo zmotil. No, nekega dne so nas obkolili v neki kotanji in ker nisem mogel streljati v ljudi — kadarkoli sem nastavil cev in zagledal človeški obraz, se mi je pred očmi pokazala goreča hiša in tiste pete, ki so bingljale po zraku — so me potem, ko smo se prebili, obsodili na smrt, ker sem to, tako so rekli, delal nalašč. Ko sem jim pojasnil, so mi pripeljali ujetnika, mladega fanta (z njim res nismo imeli kam) in naročili so mi, da ga moram ustreliti, da se bom naučil, kako je treba s puško tolči pse.

Peljal sem ga po poti navzdol in ko sva prešla že precej krajev, ki so bili primerni, da bi ga ustrelil, sva se ustavila. Komandir mu je rekel, da ga peljem v štab. Toda tam, kjer sva stala, je bila samo še ena pot in ta je vodila v dolino k njegovim. Zgubil je upanje, toda boril se je do zadnje kaplje. Skoraj sem začutil prijateljstvo do njega in studil sem se sam sebi.

»Daj mi cigareto«, je rekel.

Vedel sem, da bi v tistem trenutku, ko bi pristopil k njemu, zamenjala vlogi. Cev sem naravnal nanj in mu cigareto vrgel od daleč. Živčno je kadil in ko je videl, da je vsega konec, počasi rekel:

»Bodi človek, streljaj že vendar.«

Valil se je še kakšnih deset metrov po hribu in se z glavo zaril v zemljo. Sprejeli so me med izbrance in ko so popivali in se veselili vso noč, sem pobegnil.

Brezposelni: Bila je vojna, zdaj je pa mir. Tega ljubkega sveta zaradi take stvari ne gre zametavati.

Rdečelasec: Glej no, glej... bila je vojna. Kaj je pa zdaj drugače? Ali ti lahko še enkrat predlagam, naj se zberemo na podstrešju — danes smo se prvič srečali... in vsi smo morilci. Zdaj se to dela v rokavicah, po telefonu, za plotom, s prijateljskim zaupnim pomenkom, z intrigo, in še sto in sto načinov je.

Ubil sem tistega človeka in spoznal, da ima človek neomejeno oblast — nad življenjem in smrtjo vsega — samo če si jo vzame. Ko prebiješ ta začarani krog, si v svetu, kjer so vsi veliki tirani in diktatorji majhne šeme, ki morajo napraviti sto in sto kompromisov, da si lahko privoščijo kakšno trupelce. Meni to ni potrebno, te mizerije. Vsak hip si lahko vzamem kos svobode in svoje lastne pravičnosti v svetu. Gospodar sem nad lastnim in tujim življenjem. Neomejen gospodar. Ti pa vsako soboto eno revolucijo in vsako soboto pljunek na lastno suknjo in brco v zadnjico.

Brezposelni: S tem si morda res nakopljem ponižanje, kdo bi to vedel, smrtne obsodbe pa ne. Res me lahko ubiješ ali pa ubiješ dekle, ko se bo zjutraj vrnila, saj se je še zmeraj. Nihče ti tega ne more preprečiti... Toda s tem ubiješ tudi sebe.

Rdečelasec: Žal ni tako. Za ta svet sem že zdavnej mrtev, ta svet, ki me lahko sodi... Tam pa, kjer sem jaz, ni nikakega sodnika razen mene. In ali ti morda lahko povem, kako se glasi oprostilna sodba?

— Oproščeno vam je, ker to ni bil uboj, ampak nujen konec neke poti. Vzeli ste si tisto, kar vam po vsej pravici pripada, zemljo ste preuredili vsaj za milimeter pravičnejše in te mirnodobne mrhovinarje poslali v naročje resnici, da so zdaj to, kar v resnici so. — In v tej pravičnosti je pretehtano vse, življenje in smrt.

Brezposelni: Moje dekle je imelo prav... Vi ste norec, toda ne bojim se vas.

Rdečelasec: Ali mislite, da vam vse to govorim, da bi vas strašil? Saj nisem bav bav... Toda hočem, da bi razumeli nekaj, česar najbrž skoraj nihče ne more razumeti. Razgaliti vas hočem, da ne boste živeli v tem svojem gnilem brlogu.

Brezposelni: In kaj boste imeli od tega?

Rdečelasec: Že spet, sicer samo milimeter, ampak dovolj bliže sem temu pravičnejšemu svetu, če raznesem vašega, lažnivega. Kmalu po tistem se mi je sanjalo, da so istemu fantu sodili v neki vasi. Pred županovo hišo je bil okrašen vrt. Ves pripravljen za vaško veselico. Usmrtitev je bila napovedana in ko sem stal in čakal, kdaj ga bojo pripeljali, sem bil že prepričan, da me bo obsodbe groza... Pripeljali so ga in fant se je zvijal kot črv. V hipu me je groza zapustila, zagrabil sem ga za roko in zavpil nanj:

»Sošolca sva bila in že takrat si delal vse napak...« Zadeli ga so že takrat in veliko lažje, fant pa je še v zadnjih trenutkih razmišljal, kaj je že v šoli delal zmeraj napak... Meni so ponovno izdali spričevalo z odlično opravljenim izpitom. Pljunil sem nanj in rekel, da sam prav dobro vem, kaj je treba delati prav in da bojo še vsi prišli na vrsto, in če se bojo opletali, jih bom držal za roke. Veselica se je nadaljevala pozno v noč. In ko sem se zbudil iz sanj, sem razumel samo to: Iz vsake stvari delajo tepci veselico, pa naj bo še tako zlo ali še taka svetinja.

Brezposelni: Življenje je le drugačno kot v tvojih pohabljenih sanjah in tvoji pohabljeni duši. Šel boš takoj s tega podstrešja. Zdaj pa ne samo

zato, ker bi me bilo strah, ko bi v tvoji družbi nevede pristal v takšnem peklu, kot si ti, ampak zaradi svoje osebne varnosti in zaradi varnosti mojega dekleta. Kadar ne ostane čez noč pri meni, mi zjutraj prinese malico.

Rdečelasec: Tudi to že... navsezadnje...

Brezposelni: Molči in izgini prostovoljno.

Rdečelasec: Težko bo... delam in za delo mora biti človek spočit. Kmalu bo jutro in peki so že začeli razbijati po dvorišču.

Brezposelni: Slišiš ali ne slišiš? Preden gre moje dekle, mi prinese malico. Če spim, me ne budi, ampak jo položi na prag pred vrata. In to bi bila čudovita priložnost za tvoje kraljestvo resnice. In zaradi njene varnosti izgini prostovoljno ali pa grem na policijo. Boš pa nekaj časa na varnem kot potepuh. Tudi zdaj se te ne bojim, ko mi je jasno, kakšne vrste norec si... Svojo pravičnost si jemlješ za plotom. Zadnjič — če se v dveh minutah ne pobereš, se čez štiri minute vrnem s policajem. Upam, da veš, da je postaja čez cesto.

Rdečelasec: Črv se je zvil. Zdaj ni več samo krvnik, ki meče sredi zime brezdomca na cesto, postal je denunciant. Jaz to nisem bil nikoli. Zdaj bi si rad prihranil vsaj ovaduštvo, vsaj to bi rad odrinil s svoje ne-bogljene duše. Ne boš, tukaj boš sedel in poslušal nekaj mojih stavkov, potem si pa kar nakoplji tisto svinjarijo; od mene hočeš usmiljenja, da bi se lahko izognil. Takrat, ko sem se klatil sam po gozdovih, so si vsi jemali svojo pravico. Beli in rdeči. Vsak svoj kos, meni pa niso pustili nič, oboji so me gonili kot lačno, raztrgano zver. In nekega dne so me beli res ujeli. Beli komandant je kuril veliko krušno peč in metal vanjo enega za drugim, tri moje bivše tovariše iz čete, od koder sem pobegnil. Od vsakega je hotel kaj zvedeti, toda molčali so kot grob. Zadnji je rekel: »Vprašaj raje to rit tukaj, nekaj časa je bil pri nas, pa je dezertiral. Pozna vsak konec hoste... on bo povedal. Ne bi rad, da bi bil skupaj z njim v peklu ali v tej peči.«

Beli komandant me je vprašal, če sem res pobegnil. In potem me je vprašal, zakaj. Povedal sem mu, da zaradi tega, ker se mi gnusijo, in da se mi on prav tako gnusi in da zato tudi z njim ne grem. Vsi so si pridržali vsak svoj kos pravice, meni je niso pustili niti za pest. Tistega dne je zrasla moja pravica sama od sebe, toda izdal nisem nikogar. Beli komandant mi je zagrozil, da me prvič, ko me spet sreča, prav tako speče, če ne izginem.

To je bilo malo drugače. Pred poklicnim krvnikom in pred pečjo. Ti pa: moje dekle mi bo prineslo malico, jaz pa na policijo...

Brezposelni: Kot da si ti kaj drugega kot poklicni krvnik. In gnusiš se mi prav zato, ker s sadistično naslodo poženeš človeka v nečastno dejanje, potem se pa vzvišeno rogaš njegovi revščini. Odmakni se od vrat... Skozi tebe ne morem, čeprav si tako prekleto prozoren...

Rdečelasec: Izvoli... gospod ovaduh. Prosta ti je pot. Še en kamenček za tvoj pekel.

(Brezposelni gre, rdečelasec se vrne na svoj konec podstrešja. Kleči in videti je, kot da s sklonjeno glavo moli. Čez nekaj časa se pojavi na podstrešju brezposelni z dvema miličnikoma.)

Miličnik: Izkaznico prosim.

Rdečelasec (se zbudi iz zamaknjenosti in se zravna, nekaj časa tipa po žepih, potem mu brez besed da izkaznico).

Miličnik: Zaposlen?

Rdečelasec: Bolničar na kirurškem oddelku.

Miličnik: Delavsko knjižico prosim.

Rdečelasec (mu jo da brez besed).

Miličnik: Zakaj si ne poiščete boljšega prenočišča?

Rdečelasec: Ne maram sosedov. Zaenkrat si boljše samote še nisem našel.

Miličnik: Saj sem vedel. Vi — (pokaže na brezposelnega) — Ali mi lahko vi pokažete delavsko knjižico? Ne? Vedel sem, da je nimate. Vedel sem, da je to že spet ena vaših burk.

Brezposelni: Saj sem vam že vse povedal. Imam dekle, ki mi vsako jutro prinese malico, ki velikokrat pride po teh stopnicah, ko jaz spim... zdaj pa... ta človek bo vsak hip — ali danes, jutri, čez kakšen mesec ali čez leto — nekoga ubil. Ali jih bo pa tudi več.

Miličnik: To ste nam tvezili že na postaji. Nikakršen potepuh ni. Dela. Sebe pogledjte! Takšni ste, kot bi vas pravkar potegnili iz kakšnega nočnega lokala, kjer se zbira vse razcapano podzemlje našega mesta. Saj sva se tam tudi že videla.

Brezposelni: Ne gre zato. Vi tega ne razumete. Ne bi rad, da bi jo umoril. Ali pa mene. Ne gre zgolj za to, da jo imam rad, na ta ljubi svet me veže s tisoč vezmi. Če se te vezi potrgajo, bom njemu enak. Cesar ne bo ta človek opravil do konca, bom opravil jaz.

Drugi miličnik: Navsezadnje ima pa tale tiste težave, ki jih sam pripisuje temule...

Brezposelni: Vsak človek lahko zabrede v to... če ne pazi...

Drugi miličnik: Kaj naj storiva z njim? Prav lahko, da se me loti, ko ni nič opravil.

Brezposelni: Saj to je nezaslišano. Rekel sem, da se mi utegne kaj takega zgoditi potem, ko bi ta človek umoril moje dekle — če ne bi že mene — in me tako nasilno iztrgal iz te zemlje. To sem rekel!

Miličnik: Obveščeni smo bili o vas takoj, ko ste se nastanili tukaj. Povsod ste zganjali burke, ta nocojšnja je pa ena zadnjih. Ali ste me razumeli? Ali se resnično norčujete iz vsega ali ste pa zares nori. V prvem primeru spadate v zapor, v drugem pa v norišnico.

Brezposelni: Ali mi res nihče nič več ne verjame? Ta človek je potrgal vse vezi z življenjem. In ker ga nič več ne veže na zemljo, lahko z njo in s tistim, kar je na njej, počne, kar hoče. In o zemlji ima zelo slabo mnenje. V življenjski nevarnosti je vse, kar je blizu njega. In jaz sem popolnoma brez moči, zato sem vas prosil za pomoč, saj je to navsezadnje vaša služba.

Drugi miličnik: Kaj naj storiva z njim?

Miličnik: To ni za nas. Ta je prerok. To je za norišnico. Če pa boste še kdaj uganjali burke na naš račun in prijavljali spodobne delavce, si bomo temeljito privoščili burko z vami, da vas bo za vselej minilo. *(Rdečelascu)* Poiščite si spodobno stanovanje, da ne boste imeli več opravka s takimi norci. Na ovadbo se moramo odzvati, pa če je še tako slaboumna.

(Odideta.)

Rdečelasec: Ha, ha, ha. Počil bom, pa ne od smeha, ampak od zadovoljstva. Šel si natanko po tisti niti, ki sem ti jo spredel jaz. Ali mi lahko vsaj kaj preprečiš? V svojo malenkost zagledan črv, ki si ne upa moriti sam, ampak uporablja zato uzakonjena orodja, ki mu prav tako pokažejo osle. To je tvoj ljubi človeški svet, čigar del hočeš biti. Celo tvoji te zaničujejo. Nikoli niso pozabljeni »grehi«, ki si jih počel tam, kjer se konča ta ljubi urejeni človeški svet. Do jutra je še nekaj ur in veliko dela me čaka.

(Rdečelasec se zamota v odeje, brezposelni pa sedi na pragu svoje sobe. Počasi se dani in ko je skoraj jutro, se na stopnicah pojavi dekleta.)

Dekle: Kaj vendar počneš tukaj? Prinesla sem ti...

Brezposelni: Saj nimaš nič v rokah.

Dekle: Res je, nič ti nisem prinesla. In zakaj sedi tukaj?

Brezposelni: Hotel sem preprečiti nekaj, kar je tudi z mojo nemočjo mogoče. Greva v sobo. Dobro, da nisem zmrznil.

Dekle: Nimam veliko časa. Saj veš... postopek in vse drugo.

Brezposelni: Seveda, postopek in vse drugo.

Dekle: Zakaj si pravzaprav vso noč presedel na pragu?

Brezposelni: Ker ta človek ni kokoši tat; je vse kaj drugega. Ni mu dovolj, če podavi nekaj kokoši. Sklenil je za vse večne čase sedeti ljudem na vratu. Danes, jutri, čez mesec ali pa leto. Saj čas ni tako vreden... Moril bo in nisem maral, da bi bil prvi na vrsti jaz ali pa celo ti. Vse to mi je postalo do kraja jasno in šel sem na postajo milice. Ničesar niso razumeli. Obsodili so me za burkeža, ki se norčuje iz vsega sveta. Povedali so mi, da imajo o meni natančne podatke, da sem za družbo nezdrav in škodljiv, to se pravi, če že ne burkež, pa vsaj v resnici nor.

In tako ni dosti manjkalo, da bi odpeljali mene namesto bivšega in bodočega morilca. Vsak hip bo nekoga umoril, in ker sem vedel, da se boš vrnila kljub temu, kar je bilo včeraj, sem zdaj zjutraj ostal na pragu in za vsako ceno hotel preprečiti temu norcu, da ne bi uresničil svojega sveta pravice tukaj, da bi ne bila to ti ali pa celo jaz. Več ne morem storiti, saj nikogar nič več ne briga, kaj se mota okoli njega, dokler njemu samemu ne dajo vrvi za vrat.

Dekle: In ti niso verjeli?

Brezposelni: Niti besedice!

Dekle: Kaj pa, če pretiravaš?

Brezposelni: Ne, natančno vem.

Dekle (previdno): Veš, to je težko verjeti. Saj nimaš nikakih dokazov. Lahko je to samo tvoja domišljija. Od vseh teh stvari si precej razravan in lahko da je to samo tvoja domišljija.

Brezposelni: Potem tudi ti ne verjameš?

Dekle: V taki napetosti se človeku lahko marsikaj pritakne in potem grebe samo še v tistem krogu. Velikokrat sem to že videla.

Brezposelni: Pri vas?

Dekle: Ja, pri nas.

Brezposelni: Na koncu mi je miličnik rekel, da sem zrel za norišnico. Potemtakem misliš...

Dekle: Nič ne mislim.

Brezposelni: Potemtakem misliš, da sem nor. Praznih rok si prišla k meni. Potem si prišla povedat nekaj drugega, česar se včeraj nisva do konca znebila. In zdaj misliš, da sem blazen in da je bolje, da mi kaj takega ne pripoveduješ. Na dan z besedo. Niti malo nisem blazen. Na dan, in to takoj. Ne maram slepomišenja. Te zalege je bilo že vso noč zadosti.

Dekle: No, če že mora biti. Preveč sem se že namučila s tem in nikamor nisem prišla. Veš, tvoja ljubezen je tako brez dejanj. To je bilo ves čas doslej. Nocoj pa še to — sediš na pragu in me hočeš obvarovati pred smrtjo. Preprečiti hočeš umor, ki ga ni in ga nikoli ne bo. Ne vem, kaj naj še rečem. Brez dejanj je vse skupaj med nama. To bo prava beseda. Vse ostaja brez odmeva.

Brezposelni: Dobro veš, v čigavi in v kakšni koži sem. Včeraj mi je veteran rekel, da je vsaki ženski vseeno, kaj počne njen mož ali ljubček, samo da je vse skupaj vsaj na videz varno — četudi bi mrličem na Zalah ruval zlate zobe, samo da bi to bilo videti dovolj previdno. Vidiš, takrat sem zgubil živce in sem ga napodil. In ko sem ga nagnjal skozi vrata, vidiš, skozi ta vrata, se mi je posmehoval. Boš že še videl. Važno je, da zagotoviš sebi in ženskici in naraščaju varno gnezdo in to na dovolj varen in spreten način, to nima z moralo in temi stvarmi nikake zveze. In to je prava ženska. Boj se pravičnih in moralnih žensk. Še vse so bile kurbe ali pa nore aktivistke...

To je tulil in opsoval sem ga, izkušenega moža, da je baraba. V resnici pa je imel prav.

In tak zaprt in varen družinski klopotec bi bil tisto, kar bi napravilo mojo ljubezen dejavno. Jaz tepec pa sem mislil, da te hoče veteran umazati. V resnici je tako. Bolje bi bilo zame, ko bi bil kokošji tat, kot pa ... kako sta že rekla policaja ... družbi škodljiv burkež. Škodljiv vpeljanemu in nezmotljivemu dnevnemu redu, pa naj bo še tako umazan in pokvarjen.

Moja ljubezen bi bila potemtakem polna dejanj in navsezadnje ne bi bil zdaj tukaj pred tabo tako ob pamet, ker bi že od vekomaj, še preden sem te spoznal, živel v zelo ustaljenem in mirnem ritmu in se samo še globokoumno zmrndil, če bi kdaj in kjerkoli komu parali trebuh ali mu pa žejnemu skozi izložbo kazali vodo sredi puščave. In če bi bil jaz tisti — še opaziti ne smem tega, ampak bogu in vsem mrtvim

in živim svetnikom na čast hvaliti pomanjkanje vode ter umreti od žeje in lakote.

Dekle: Čez minuto se boš spet opravičeval zaradi živcev.

Brezposelni: Ne bom se, je pa res, ko bi vse to skupaj zamolčal, bi bil današnji dan z vseh koncev bolj milostljiv do mene. Tako pa ne bo.

Dekle: In takrat, ko si šel po miličnike, si se imel popolnoma v oblasti in nobenega dvoma ni bilo, da nimaš prav.

Brezposelni: Nobenega. Saj to je.

Dekle: Kako moreš tako trdovratno proti vsem pametnim razlogom vztrajati na tako absurdni obdolžitvi? Nekoga obsoditi za umor, ki ga bo šele naredil, in ga kratko in malo prijaviti policiji? No, premisli, kako je to sploh mogoče... Sicer se mi pa to že upira. Človeka, ki ga imaš vsaj še malo rad, ne moreš obravnavati kot dojenčka.

Brezposelni: Prav. Ali sem torej jaz ob pamet? Ali me slišiš? Ta človek živi v takem izmišljenem svetu, da nima nobene kontrole več. Nobenega preverjanja več razen svoje lastne, vase zaprte logike, ki jo utemeljuje samo še preteklost, njegove izkušnje prej, kot da ni drugih, kot da ni tistih, ki so zdaj. In ko padeš iz tega izmišljenega sveta v to, kar se v resnici godi, zdaj, lahko napraviš samo še zločin.

Sam mi je vse to pripovedoval. In nihče mi ne bo ničesar verjel, dokler ne bo komu preparamal trebuha. Toda to ne bom jaz in hotel sem, da to ne bi bila ti, da to ne bi bil nihče.

In če to v resnici namerava storiti prav hitro, sva mu prepuščena na milost in nemilost. Policija me je prepustila temu norcu, kot bi mu prepustila nekoga, ki je na proskripcijski listi in lahko vsak stori z njim, kar hoče.

Dekle: Vse skupaj nič ne pomaga. Eno izmišljotino vežeš na drugo. Kot se to zmeraj počenja, kadar se začne kaj takega. Saj to je že neznosno.

Brezposelni: Še zdaj ne verjameš.

Dekle: Kako pa naj, saj si že, odkar se poznavata, kar naprej nekaj izmišljaš.

Saj ni treba, a še enkrat ponavljam to, kar je bilo pri nas doma. Doma me gledajo, kot da sem ob pamet, ker imam opravka s teboj.

Brezposelni: O tem sva rekla, da ne bova več govorila.

Dekle: Če pa je treba, če pa ne morem drugače... Stene, slike, miza, postelja in jaz. Vse to je bilo nalašč pripravljeno, da te prevari, uspava, omami in to zato, da bi ti na silo izbili resnično življenje iz glave. Resnico!

Ali je to resnica, ko si mi včeraj pri polni treznosti hotel vsiliti dobesedno samomor na današnji obravnavi? Še zdaj ne razumem, da človek ne živi zaradi revolucije, temveč zaradi ljubezni. Človek, tudi možki. In nihče ne zmore tega uresničiti, če ne živi enostavnega, normalnega življenja. Če tega ni, so v začetku samo blage fiksne ideje, potem pa še kaj več.

Brezposelni: Egocentričen in na pol nor somnabulist sem torej, ki pripisuje v svojih zablodelih možganih zateklemu potepuhu izmišljene morilske naklepe?

Dekle: Če mora biti še to — prav tako je!

Brezposelni: Potem seveda nimam nobene besede več.

(Dolg premor.)

Dobro poslušaj.

Dekle: Kaj naj še poslušam?

Brezposelni: Moj sosed je vstal. Če bo šel po stopnicah, potem je možnost, da mi je na prav poniglav način vse to podtaknil, če pa ... slišiš ... sem prihaja, približuje se mojim vratom!

Dekle: In kaj potem?

Brezposelni: Kaj potem? Uredil si bo svet po svoji zamisli in ker bo nekaj samo za milimeter premaknil, bo premaknil vse. Ti to nič ne pove?

Dekle: Prav nič.

Brezposelni: Vseeno stopi k oknu. Tja za mano. Ali ne čutiš, da je obstal? Obotavlja se. Daj mi tisti nož za pisma. Tako gladko ne bo šlo, moj sosed!

Dekle: Saj si res popolnoma iz sebe.

(Trkanje na vrata, brezposelni drži v roki nož za pisma.)

Brezposelni: Vstopi, saj veš, da vrata niso zaklenjena, pa tudi ko bi bila ...

Rdečelasec: *(Vstopi in se posmehljivo ustavi pred brezposelnim):* Vidim, da sem ti povzročil kup težav in zapletov. Od kdaj pa odpiraš pisma, še preden jih poštar prinese? Nocoj ti ne bo treba prečuti vse noči. Spal boš mirno na svojem divanu in vi mu boste lahko brez skrbi položili malico na prag, ker bo tudi jutraj dolgo spal. Utrudil se je to noč.

Brezposelni: Kaj si vendar hotel z vso to ostudno igro?

Rdečelasec: To, kar se je tudi zgodilo. Ni te več. Kako bi si kdaj lahko kdo mazal roke s stvarjo, ki je v resnici ni? In ko bodo vsi taki borci za pravico in resnico, kot si ti, tako razvajeni v svoji bedi in praznem napuhu, sami pred seboj in pred drugimi, takrat ne bo nihče več motil resničnega poteka sveta. Takrat bo svet res svet, ne pa kepa, okužena s takimi bacili, kot si ti. Tako — hvala za prenočišče in za čaj. *(Odide.)*

Dekle: Nož lahko odložiš. Šel je. Ali zdaj vidiš?

Brezposelni: Morda ... Morda pa se mi je res vse pritaknilo in sem mu šel na limanice kot kak osemleten otrok. Kaj pa, če je on res bolj od tega sveta in jaz jezdim po zraku?

Dekle: Ali je bilo s teboj zmerom tako, po vseh službah?

Brezposelni: Ne, ne, nisem nor. Tako je bilo. Natanko tako je bilo, toda jaz nisem nor. Ubil bo nekoga, mene ni bilo treba več z nožem, ker me je na drug način ... Zdaj, zdaj me je ubil ...

Dekle: Grem, čez eno uro imam sodno obravnavo.

Druga slika

Osebe:

*Brezposelni**Veteran**Njegova žena**Bolničar (prej rdečelasec)**Bolniško osebje**Bolniki**Dežurna sestra**Zdravnik*

Prizorišče: Bolniška soba z dvema posteljama, zasedena je samo ena. Na eni strani so vrata na hodnik, na drugi je dvodelno okno, ki gleda na bolniški vrt. Soba je v pritličju. Celotna slika se odigrava v pretirani bolniški, skorajda že mrliški belini. Ko se mrači, gori samo močna modrikasta svetilka, tako da je soba bolj podobna plinski celici kot pa bolniški sobi. Osebje je prav tako oblečeno v nepogrešljive bele uniforme. V nasprotju s stenami je videti skozi dvodelno okno medle odseve prve pomladi. Iz tega je tudi razvidno, da je bolniška soba v pritličju, kar je zelo pomembno za dogajanje v tej sliki. V zadnjem prizoru pride v sobo nekaj ljudi, večina pa jih ostane na hodniku in jih je dobro slišati.

Odmor je na koncu prve in na koncu druge slike.

Bolničar: Slišite, lahko bi si že enkrat zapomnili in nehali vabiti ljudi sem.

Veteran: No, kaj vam pa je. Tudi če bi koga povabil, je to moja stvar.

Bolničar: Sploh ne razumem takih ljudi. V to mrtvašnico vabite zdrave ljudi in to mimo vsakega reda. Ali vam je res v tak užitek, da vas gledajo? No, kaj takega ... Doma sem imel goloba, ki se je zavlekel v kot, ko je začel poginjati. To je naravno in kar lepo v skladu z zemljo. Ljudje ste pa tako proti vsemu na tej zemlji in hočete, da je pri vašem koncu čimveč ljudi zraven. Da se nič ne sramujete!

Veteran: Ljubeznivi ravno niste ... In če vas še kaj zanima, vzemite tisto nočno posodo in jo nesite ven. To je vaš posel, ne pa da razpravljate o tem, kako prav se obnašajo golobi in kako napak ljudje.

Bolničar: Saj vam je primarij rekel, da te svoje stvari lahko opravljate brez moje pomoči ...

Veteran: Vem. Toda če ste nesramni vi, bom pa še jaz. Kje se je vendarle vzel takšen bolničar kot ste vi ...

Bolničar: Tega najbrž ne boste nikoli uganili. Če vas pa zabava, ugibajte, in če uganete, vam bom povedal. Vsak dan lahko trikrat ugibate, tako da se boste lahko pečali s tem in vam ne bo treba šteti teh muh na stropu in tega, kolikokrat sem vam podelajo na glavo.

Veteran: Vi ste norec. Če se z vsemi bolniki obnašate tako, vas bo nekdo nekoč sit in vas bo spravil iz službe. Meni se to ne ljubi, ker me prav imenitno zabavate. Pravzaprav bi morali imeti v vsaki bolnišnici vsaj

enega takega, če že ne več — tako pa imajo same molčečnejše ali pa so vsi tako vljudni — toliko da po rokah ne pridejo v sobo ... Prav hvalen sem vam za vaš značaj. Kje pa je zdaj tisti obisk, ki sem ga menda vabil, pa vam ni prav nič všeč?

Bolničar: Še pet minut ima časa. Takrat se začenja čas obiskov. Nesramen je, pa stoji pri vratih. In pljuva v pljuvalnik. Škoda, da ni prišel pol ure prej, vso slino bi pustil tukaj. (*Odide.*) (*Brezposelni vstopi.*)

Veteran: Ti si. No zdaj razumem, zakaj je bil moj bolničar bolj zabaven kot ponavadi, četudi sicer ni slab.

Brezposelni: Že tri mesece je minilo, odkar mi je skuhal tisto svinjarijo, pa se ga še zdaj ne morem prav navaditi, čeprav sem ga že nekajkrat po tistem srečal tukaj.

Veteran: Dolgo te ni bilo. Res dolgo.

Brezposelni: Res dolgo.

Veteran: Veš, tudi v kosteh se ti naenkrat pokaže tvoja preteklost, pa v drobju, ne samo v duši in možganih. Še nekaj časa bom počakal.

Brezposelni: Vem, pripovedovala mi je tvoja žena.

Veteran: Dobro se razumeta. Tudi v službi, ali ne! Tako te je hvalila, da me je imelo, da bi ti izstavil pismo zahvalo, ker sem zaradi nadvse plemenitega znanca pri njej pridobil na ugledu. Toda zmeraj manj jo videvam tukaj. Ne vem, ali ji že kar zadostuje ugled, ali pa nima ta bolničarski norec prav — da se je treba izogibati ljudi, ki crkujejo, če se že sami ne preskrbijo kot golobje. Tudi s podjetja jih že dolgo ni, že kar mesec je minil, odkar so mi prinesli zadnjo steklenico konjaka, zraven pa povedali, da me nikakor ne bojo odpustili, ampak samo zasedli moje delovno mesto, ker pač mora biti zasedeno do ... seveda ... preklica. Če je tudi ženska taka ustanova, potem bom kmalu z vseh koncev in krajev dobil prav rahlo brco v zadnjico. Dobro, da sem jo polovico zgubil v vojni, pol manj bo bolelo. Pa tudi zadek potem ni popoln, ampak zmeraj samo polovičen. Dobro sem vse zakuhal, ker sem odsoten, je izguba samo polovična, start mi pa še zmeraj ostane. Ko bi ne bil intrigiral v premem sorazmerju z ostalimi, bi bil sicer popoln strokovnjak na svojem mestu, toda zdaj brez službe. In ti ... tudi pri vas je godlja ... Vse to gre po istih načelih. Žena mi je povedala.

Brezposelni: Že spet sem pred prastaro dilemo. Ali naj se potuhnem ali pa dobim brco v zadnjico — in to v celo, ne v polovično.

Veteran: Si mislim. Zmeraj je tako.

Brezposelni: Toda tega hudiča sem si sam nakopal na glavo.

Veteran: Izjema si. Vedno imaš rad kaj na glavi. Kupi si že vendar enkrat dostojen klobuk, da ti ne bo kar naprej kapljalo za vrat.

Brezposelni: Že od vsega začetka sem vedel, da sem stopil natanko v tisto mrežo, ki mi jo je spletel nevidni pajek, in v tej mreži sem imel popolnoma določeno vlogo, za katero sploh nisem vedel, da mi je bila dodeljena. Svobode je bilo toliko, da tisto nitko lahko raztrgam in zdrknem na tla — ali pa tudi ne.

Veteran: To je precej podobno svobodni volji iz katekizma. Te vrste pekla in nebes so že več kot tisoč let stara domislica. In ti si seveda vsaj

nekoliko natrgal tisto nitko? Jasno, kot zmeraj. Ali si se zdaj po tolikem času oglasil zaradi nove službe?

Človek božji, jaz jih ne stresam iz rokava.

Brezposelni: Saj še slutil nisem, kako je s to stvarjo.

Veteran: V službi je človek najprej zato, da sproti ugotavlja, kako naj se brani in vrača udarce, in šele potem zato, da dela.

Pravi nepridiprav si. Moj »stric« bi ne bil prav nič zadovoljen s tabo. Z mano je. Prišel mi je celo čestitat, ker sem kljub svoji dolgi odsotnosti tako dobro zvožil. Saj veš, da se strici zaradi nečakov ne bodo lasali med seboj. Imajo jih zato, da se njim samim ni treba. In če jaz zlasam nekega »nečaka«, dobi »stric« medaljo več. Tako je to... ti pa nisi slutil — pravzaprav si, a ne docela — in tako naprej. Upam, da boš prej crknil od gladu; takrat ti bo kak starec iz doma onemoglih povedal, da si pošten dečko in da se že zato spleča živeti. Potem bo šel nazaj v svoj dom onemoglih, ti pa na Žale. Takrat, ko sem prišel k tebi, nisem prišel zaradi kakega trapastega zmagoslavja nad teboj, čeprav sem v začetku mislil, da je tako. V resnici sem prišel zato, da bi te izkopal iz neumnosti. In čeprav sem ti preko žene itd. uredil službo, sem te najbrž še bolj pokopal. Namesto da bi te z betom poučil o tem, da je spretnost najlepša čednost, sem ti preskrbel službo.

Veš, vlogo, ki jo dobiš, je treba odigrati. Bil sem svoj čas igralec, pa sem postal prav zaradi tega neraben pri vseh gledališčih, ker sem mislil, da bom igral vsemu navkljub tisto, kar se meni zdi najboljše.

Natančno predlogo dobiš... tekst, in ti sam moraš izvohati, kaj je treba, da bojo vsi zadovoljni, zadovoljni pa bojo, če bo zadovoljen režiser. Sploh ni treba, da se onegaviš s stranskimi osebami, niti ni potrebno, da bi poznal cel tekst. Vedeti moraš samo tisto, kar hoče režiser od tebe. In drugič se bo pulil zate. Jaz sem bil slab igralec takrat (poudarjam, takrat) in zato od nikogar več nisem dobil nobene vloge. Nehal sem biti igralec na odru, toda izkušnje, ki sem jih dobil tam, sem porabil v življenju. Po te vrste popolnosti sem zmeraj hrepenel. Videti je, da sem jo dosegel.

In vlogi seveda nisi bil kos.

Brezposelni: Seveda ne. Bil je celo zelo obziren, ker me ni takoj postavil na cesto.

Veteran: Kakšna obzirnost vendar! Našel je boljšega igralca za to vlogo, zakaj bi te davil brez potrebe. Zadalil se boš sam. No, rajši na kratko, kako je bilo v resnici od tistega dne naprej, ko si bil sprejet in ko te je pomočnik direktorja seciral, ali boš svoji vlogi kos ali ne. Nekaj mi je povedala žena že pred štirinajstimi dnevi... Mislim, da se dogodki zdaj razvijajo s tako naglico, da je za moj nadaljnji obstoj važno tudi to, kakšna pota ubirajo. Bolj nasilna ali manj. Saj veš, slabo si bom pomagal, če bom povsod dobil tako nadomestilo. In povsod so pravzaprav ene in iste rentgenske slike.

Brezposelni: To ti lahko povem. Čeprav je res, da zdaj nisem prišel k tebi niti zato, da bi mi pomagal najti drugo službo, niti zato, da bi ti razlagal svoj najnovejši stil, ki ga celo sam komaj poznam. Ali še

bolj . . . Ne vem, kaj je stari in kaj novejši stil. (*Vstopi dežurni zdravnik z bolničarjem.*)

Zdravnik: Kadar dežuram, mora biti red. In povedano mi je bilo, da lahko svojo potrebo opravljate sami. In tale bolničar vas podpira pri tem, da bi se čim dalje valjali tukaj. Zmotil sem ga, ko je nosil vašo nočno posodo. Ali ne veste, da je v tem, da začne bolnik sam skrbeti za svoje potrebe, del zdravstvene terapije. Vi se temu upirate, vi pa tudi. Obema ni nič kaj všeč, da sta v bolnišnici.

Veteran: Ali v mrliški vežici, kjer nedvomno secirate mrliča, še nikoli niste videli, da zraven vseeno veselo raste mah? Vem, da ni prav, zabaval me je pa vseeno v tej samoti. Ves čas mi je govoril, da sem že mrlič in da bo imel vsaj kak drug opravek, pa sem ga z nočno posodo poslal ven. In ker smo že pri tem, se mi zdi, da ta vaš bolničar kljub svoji leseni naravi ni preveč zdrav. Zadnjič na primer me je zbudil sredi noči in me vprašal, zakaj spim pri odprtem oknu, ker je zdaj tak čuden čas, ko hodijo mrtve duše mojih žrtev okoli in bi lahko prišla katera skozi okno in me zadavila, odgovarjal da bo pa on. In zaprl je okno, jaz sem pa od slabega zraka skoraj zgnil. To je . . .

Zdravnik: To je za naprej? Hodite sami na potrebo, pomaga vam pa lahko on . . . In dobro bi bilo, ko bi napravili tudi kak krog po vrtu, dokler je sonce . . . Treba je, da čimprej ozdravite. To bo dobro za nas in za vas. Naše kapacitete so slabe. (*Bolničarju.*) Vi pa z menoj. Imela bova kratek razgovor. Če bo šlo tako naprej, se vam lahko kaj pripeti. (*Odideta.*)

Veteran: Kašo si je skuhal sam, jaz mu je nisem, ne maram pa veljati za trapastega tečnega. Čez dan me je res zabaval, toda če te zabava vsako noč, ko komaj zaspiš, je to nekaj drugega. Zraven tega verjame v tiste duše toliko kot jaz — Ali bi nadaljevala, kjer sva bila? Videti je, da je to eden njegovih trikov, da se mora človek ukvarjati z njegovim nasiljem tudi takrat, ko ga ni zraven. Kar naprej ti skozi kožo vdira v telo in misli.

Brezposelni: No ja. Razočaral sem tistega, ki mi je dodelil vlogo, ker sem znal v štirinajstih dneh vse postopke do pike.

Imel sem zelo mučno stvar za sabo, otepal sem se dan in noč in najboljše je bilo, do kraja se pogrezniti v delo in ne popustiti.

Veteran: Vem, imel si težak brodolom. Enega človeka preživi, če jih je pa več, je zmerom težje splavati na kopno. Ali je kdaj prišla?

Brezposelni: Po tistem zadnjem razgovoru nikoli več in niti srečal je nisem.

Veteran: Včasih jo vidim, tukaj skozi okno, in ni sama.

Brezposelni: To mi je bilo že od začetka jasno. Ženske ljubijo ljubezen in vse pritikline, ki si jih zamislijo zraven — ne ljubijo pa določene osebe, to se pravi njenega nosa, brkov, brade — in imajo prav. Na koncu si izberejo ustrezen model, če imajo srečo. Mi pa obratno, in v tem je naša najhujša zmeta.

Veteran: Zelo si pravičen. To ni bila tvoja navada.

Brezposelni: Izkušnje.

Veteran: Nove? Morda take, kjer nisi ti žrtev? Takrat marsikaj razume-mo, česar prej nismo.

Brezposelni: No, morda.

Veteran: Še boljše bi bilo, ko bi razumeli takrat, kadar smo žrtve.

Brezposelni: To je najbrž nemogoče.

Veteran: Seveda, potem ni tako razumevanje vredno počenega groša. Mo-ralni obliž — če smo v prednosti, nas zaradi tega grizlja vest.

Brezposelni: Ne bova se prerekala.

Veteran: Res ne. Praviš torej, da si ga razočaral?

Brezposelni: Potrdilo za to sem dobil, ko je pomočnik povzdignil v labo-rantko snažilko, ki je deset let pomivala epruvete. Moja vloga je torej bila v tem, da bi kvaril delo laboratorija, ker se mu je zdelo, da kot gimnazijec ne morem imeti pojma o kemiji. Žal pa sem imel za kemijo hudiča, ne pa profesorja. Še danes se mi sanja od kemičnih obrazcev. No, in potem se je vse začelo. Sklenil sem, da se bom potuhnil, ker me je kljub nezadovoljstvu pri vlogi pustil pri miru. Nekaj časa je to šlo, toda vsak dan so prihajale z raznih oddelkov reklamacije in pri nas se je začel pekel. Jaz sem vedel, da je tega kriva ona ... Kdo drug pa je kljub vsemu posumil tudi na mene. Šef laboratorija je pobesnel. Pomočnik ga je vrgel iz svoje pisarne, češ da pljuva sam sebi v skledo zaradi predsodka do neizobraženih ljudi, ki pa imajo prakso — delo je treba razširiti, take so potrebe cele tovarne.

Šef je privihral nazaj, zgrabil laborantko in jo lastoročno potegnil od aparature. S praskami in modricami na roki je bezljala po vsej upravi. In šef je mimogrede postal posiljevalec, ki ima v svoji zasebni pisarni divan za določene stvari, ta pa se mu ni dala.

Veteran: Takrat si moral z rožički iz svoje polžje hišice.

Brezposelni: Morda se to tudi takrat ne bi zgodilo. Toda tvoja žena mi je povedala stvari, ki sem jih slutil, pa si še zdaj nisem docela na jasnem, ali so resnične ali niso. Preveč nenavadne so.

Veteran: Ko bi ne bile, bi bil zdaj mnogo manj v kaši. Ali ne?

Brezposelni: Tako je. Ko bi bile stvari res samo take, kakršne so bile vide-ti ... toda v resnici je šlo za nekaj popolnoma drugega.

Veteran: Zmeraj gre za nekaj drugega, kot je videti. Tega bi se že lahko navadil — no in kaj je tisto drugo?

Brezposelni: Pomočnik hoče že nekaj let minirati generalnega direktorja. Stari je že okorel in zavira vse delo. Ima pa ...

Veteran: Zveze na najvišjem nivoju. Mi je že vse jasno. Kar ne gre zlepa, gre zgrda. Povsod so enake preizkušene metode. Treba je dokazati, da je stari nesposoben. Laboratorij je najbrž ponos starega in če ga uničiš, uničiš njegov ponos in zavreš vse. Zelo premeteno. Ko stari izgine, se vse lepo uredi. In tako dalje, in tako dalje. Kot tista pesmica: In pet zamorčkov šlo je.

Brezposelni: Seveda, z žrtvami, in to sem lahko jaz, laborantka, ki se ne zaveda, da bo pod novimi pogoji popolnoma neuporabna, ko bo minil čas in pomen njene vloge, ali pa šef, ki je visokofrekvenčni znanstvenik in ga intrige in packarije sploh ne zanimajo, dokler mu pred nosom

ne raznesejo laboratorija. Enkrat so ga že obglavili. In ko ga bojo znovala, se bo spet počutil kot obstreljen fazan.

Veteran: In kaj si storil ti?

Brezposelni: Ta stvar se bo razpletla, če kaj storim ali ne. Toda nisem mogel zdržati med vsem tem in s tvojo ženo sva opozorila šefa na ozadje. On pa je rekel, da se nama blede. V svoji poštenu preproščini ne more verjeti česa takega. Vprašal sem ga, če se morda tudi njemu ne blede, ker sploh ne ve, da je posilil novopečeno laborantko. Najbrž je to počel v globoki amneziji, ker je pač take sorte... Tedaj me je napodil iz pisarne.

Veteran: Jasno. Kadar se začne tak cirkus, je to edini način dela. Po vrstnem redu in po hierarhični lestvici mečejo ljudi iz pisarn; to je nekakšen svet obred kot orgle pri peti maši. Brez tega bi stvari ne potekale tako, kot morajo.

Brezposelni: In ker je stvar taka in se v takem svinjaku ne počutim dobro, gre mi na bruhanje, sem si vzel nekoliko dopusta. Izmisлил sem si gripo. Vsi smo skregani drug z drugim. Drug drugega sumničimo in tista reva, ki je padla v to brozgo kot Pilat v vero, se mi še najbolj smili. Jaz sem za šefa norec, ki se mu blede. Za tvojo ženo rit, ki je stisnila rep med noge. Za laborantko pacek, ki jo nadzira samo zato, da bi jo spravil ob živce, da bi zanesljivo napravila kaj narobe in bi jo potem pregnali. In tako naprej.

Veteran: Potem se pa zadnje čase ne razumeta dobro z mojo ženo. Lahko si misliš, da bo danes prišla sem, saj je že dolgo ni bilo, pa se lahko tukaj pobotata.

Brezposelni: Z nikomer ne maram več govoriti o tej stvari...

Ker se ne bom znal več obvladati, bom navsezadnje z velikim pospeškom kar skozi okno skočil iz te službe.

Bolničar: (Vrata se odpro, slišimo ga od zunaj.) Počakajte malo. V sobi je parket in prinesel vam bom krpe. Gotovo imate tudi pri vas doma parket in krpe. Notri je človek, ki teh stvari ne pozna. Saj razumete, v podstrešnih brlogih ni parketa in krp.

Brezposelni: No, ali ga slišiš? Takrat sem mu šel tako na limanice, da me je še danes sram. Trdil sem, da je potencialni morilec, preprosto: podtaknil sem mu umor, ki ga bo šele izvršil. In nihče mi ni verjel. Lahko da sem si tudi takrat v tovarni vse skupaj izmisлил, da bi ušel mori, ki je že nekaj časa na meni — ne da bi se tega zavedel. To me najbolj muči. In takrat mi je rekla: Če je bilo v vseh službah tako... no, in zdaj se mi vse skupaj natanko tako ponavlja. S tem norcem tukaj, ki razpravlja o parketu in krpah. Ne najdem se več, hvala bogu, da je na svetu še kakšen prehlad, ki si ga lahko izmislim, takrat mi vsi verjamejo.

Veteran: Ta je pa lepa. Nekaj, kar je res, še sam sebi ne verjameš, kar si pa izmišljaš, ti verjamejo vsi. In ker ti vsi verjamejo, boš na koncu v resnici dobil gripo.

Brezposelni: Nekdo pač hodi po glavi. Jaz tega ne znam več ugotoviti. Ali jaz ali tisti norec.

Veteran: Glej, kar lepo po dveh nogah prihaja.

Bolničar: Tako, gospa, vi znate prihraniti človeku delo. (*Vstopita veterana žena in bolničar.*) Vam se pa ni treba pritoževati, če vas ponoči boli. Vam se niti ne sanja, kako škoduje človeku, če vso noč nepretrgoma spi. Noč je važen del življenja in če jo zmeraj prespimo, smo ta važni del zanemarili. — Se vas bom kdaj zbudil ponoči.

Veterinar: V tem primeru bo tako, kot je bilo malo prej.

Bolničar: Veste, ko boste umirali, bi vam utegnilo biti žal za ta del življenja. To čutim kot svojo službeno dolžnost. Veliko dela imam, saj vidite. In vidva bi lahko drugič prišla na obisk oba skupaj, ne pa da prideta do vogala in gre potem gospod naprej, gospa pa pije dol nekaj časa kavo in šele potem pride sem. Tako pa moram vsakega posebej voditi v sobo.

(*Bolničar odide.*)

Žena: Kaj pa je temule človeku?

Brezposelni: Nor je. Nekaj se mu kar naprej sanja.

Veteran: Včasih tudi kaj vidi, kar je res. Res bi lahko prišla oba skupaj.

Žena: Mislila sem, da se morata kaj pogovoriti.

Veteran: Ali se moraš tudi ti kaj pogovoriti? Najprej se usedi.

Žena: Doma je ...

Veteran: Nehalo me je zanimati, kaj je doma. Veš, že spet imam tiste težave.

Žena: Pravzaprav ...

Veteran: Ni te bilo celo večnost. Dobival sem samo še telefonska sporočila, da imaš v službi težave. Zdaj vem, kakšne so te težave.

Žena: In doma.

Veteran: Glej, ženska nič ne razume. Ne razume, da sem pred dvajsetimi leti doživel pravo tovarišijo ... čeprav sem bil ušiv nemški soldat. In ta trenutek, ko mi je najmanj do tega, da bi gledal, kako je v resnici doma, če je sploh še kaj zame, me hoče ta ženska pitati s tem.

Če bi se po dvajsetih letih vrniti tja, ali pa ko sem se vrnil, ko sem bil ranjen, so me v tistem času tovariši pogrešali ... Bil sem nenadomestljiv, pa ne zaradi puške, ampak zato, ker si nihče več ni mogel predstavljati tovarišije, če je kdo manjkal. Če je kdo padel, je bila to nenadomestljiva rana, ki je ni mogel izpolniti noben novinec. Kaj pa zdaj? Enkrat na teden telefonsko sporočilo. Pa saj ti nič ne očitam. Take so te stvari zdaj in najbrž jih ni mogoče spremeniti. Življenje je dobilo krivo podobo.

Glej, sicer pa ... tukaj imam za bolničarja tudi veterana.

(*Pozvoni na zvonec.*)

Žena: Kaj ti je vendar?

Veteran: Kaj mi je? Najbrž se roka ne počuti dobro, če spozna, da je odrezana od telesa. In tisti prvi naval krvi ... ko se negotovost spremeni v gotovost. Zdaj rabim samo še bolničarja.

Bolničar: Niste sami na oddelku.

Veteran: Zdaj, ta trenutek, sem samo še jaz, ker ne verjamem, da gre komu še tako pasje, kakor meni.

Vsi se moramo nekaj pogovoriti. Vidva, kdo od vaju bo zbral toliko poguma, da bo spregovoril z menoj? Midva z bolničarjem pa o tovarišiji! Veteran ste kot jaz in zdaj lahko napraviva zametek nove tovarišije, ki se ne bo spakedrila, tako kot so se doslej še vse v tem smrdljivem miru. Dva sva — eden, ki so ga do kraja dotolkli, in drugi, ki jo je pravi čas popihal. Vse vem, moj dragi prijatelj, ki stoji zdaj tukaj, me je moril s svojo zgodovino, kot si ga neko noč moril ti.

Bolničar: Vojno so izgubili vsi.

Veteran: Razen tebe ... O, tudi ti si jo izgubil. Klatež si, kot smo mi vsi ... Potikaš se kot ranjen dihur. Vidiš, jaz pa imam dom, ženo, otroka ... Poglej tole damo tukaj ... To je moja, kako bi rekel ... nekakšna žena. Molčiš, soproga? Molčiš. Z mojim prijateljem se še nista dogovorila, kdo bo govoril z mano. (*Zeni.*) Zakaj tako molčiš?

Žena: Kaj pa naj še rečem?

Bolničar: Nisem sam, tudi jaz nisem edini bolničar na oddelku.

Veteran: No, saj to je tisto. Vsak hip te lahko kdo zamenja. Seveda, ko gre le za nočne posode, ki jih je treba postavljati pod zadnjice, in ne za življenje ali smrt.

Brezposelni: Kaj pa ima zdaj opraviti to?

Veteran: Saj to je tisto. Nič. In kaj mislita, zakaj zdaj tako noro blebečem o tem, ko bi se lahko vendar kaj pametnega pogovorili? Saj imamo še čas. Počakala bosta, da midva z bolničarjem opraviva življenjsko pomembno stvar. Bolničar, saj veš, da moram na stranišče sam in da me moraš ti spremljati. Tudi to še ni urejeno. Glej, pa še sonce je zunaj, napravil bom krog po vrtu in se potem vrnil.

Brezposelni: To je pa res nenavaden način, kako sprejemaš obiske.

Veteran: Vsake pol leta se mi upro vse navadne stvari in si zaželim nekaj, kar je res. Malo zahtevam od življenja. Bolničar, če ne greš prostovoljno, boš pa šel po službeni dolžnosti. Saj veš, da imaš od zdravnika nalog, da me spremljaš po vrtu, kadar mi to ob lepem soncu pade na misel.

(*Bolničar in veteran odideta*):

Žena: Kaj pa zdaj?

Brezposelni: Bolničar se je maščeval, ker ga je tvoj mož zatožil pri zdravniku. Sicer pa je po mojem sam čutil in če sva hotela to prikrivati, bi morala večkrat k njemu, ne pa da si to opravljala kar po telefonu. Zdaj je seveda spraval bolničarja na vrt, da bi izvedel, kje naju je ta videl skupaj v mestu in kdaj. Saj smo se večkrat srečali, enkrat celo, ko sva šla v tvoje stanovanje in to zelo pozno ponoči. Nobene posebne panike ni treba, da bi spoznal, kaj je na stvari, in tudi tvojemu možu nima nobenega smisla prikrivati.

Žena: Ali ga bova zdaj tukaj čakala?

Brezposelni: Kaj pa hočeva! Govoril bom z njim. Na vseh koncih in krajih vendar ne morem pustiti tako do kraja zapletenih klopčičev. Navsezadnje je le razumen človek.

Žena: Razumen. Saj to je tisto. Nikjer se ne moti, nikjer ne pretirava. Vsa drobcena ugodja pretehta do kraja in življenje z njim je prava pu-

ščava. Kot pri pošteevanki, pri kateri veš, da je danes enkrat ena dve, čez eno leto pa bo zanesljivo desetkrat deset sto in čez deset let sto krat sto desettisoč. To je tisto. Tako je razumen in brez fantazije kot pogorišče.

Brezposelni: Za nasprotje tej razumnosti sem zmeraj doživiljal zelo zabavne dni, tako da se mi kar v želodcu obrne, ko se spomnim.

Zena: Čeprav so težave, velike ali majhne, vseeno je, toda zmeraj je vsaj kakšen kanec neznanega na sporedu, pri tem ne umiraš od puščobe in tudi možgani se ti ne posušijo v kos presušenega in plesnivega sira. Kako sem začela sovražiti tiste stene, ki jih je bilo treba prebarvati s cinkovo barvo, ker je ta sicer mnogo dražja, vendar drži za vse življenje — in kar drži za vse življenje, le to se spleča. Ta stavek smo govorili v naši hiši kot pri južnjakih tisto lepo kletvico. Tega ti ne poznaš.

Brezposelni: Ali sta se zato že takrat pred leti ločila?

Zena: Ne. To je bila spet tista njegova stoddostna nepogrešljivost, da svoje kože ne bi tvegati niti za centimeter. Da bi bila za vse večne čase spravljena v omari in povrhu vsega še skrbno prepojena z naftalinom.

Dan je bil enak dnevu. Nihče na svetu ne bi opazil nikakršne spremembe. Ko je večerjal in po večerji lupil še pečene kostanje, je rekel: »Glej, tegale še olupim, potem bo za nekaj časa konec.« Mislila sem, da kostanjev.

»Zdi se mi, da je zdaj napočil tisti čas, ko utegnem vse stvari tako razdehati, da ne bo nikoli nobene možnosti več, da bi se še srečala pod isto streho.«

Pobral je svoje stvari in odšel za nekaj let. Ko sem zahtevala ločitev, se ni oglasil na razpravo, ampak je kratko in malo poslal pismo, da vzame vso krivdo nase, bilo je sestavljeno kot nabavni obrazec za kemikalije, ki jih uprabljamo pri nas. Iskal je svojo tovarišijo po pijanskih in kvartopirskih omizjih, se šel igralca, umetnika, tam pogorel, se zapil, prišel na Studenec in potem k meni, zdaj pa je tak, kot da se ni popolnoma nič zgodilo. In prav tako je vso jesen po večerji lupil pečene kostanje, čakala sem samo, kdaj bo spet popolnoma neprizadeto rekel — to je pa zadnji zaenkrat. Do naslednje sezone me ne bo. Brezupen, preračunljiv egoist.

Brezposelni: Zelo preudarno. Najprej je preračunal, da se mu bo življenje sesulo, in si je prihranil kapital v trezorju.

Zena: Saj to je tisto, česar ni mogoče prenesti. Pravočasno se je pojavil s pretehtanimi in preudarnimi razlogi. Ne več mlada ženska, kot sem jaz — in to z otrokom — težko prenaša samoto, in nasedla sem tej računici.

Brezposelni: Sklenila sta torej pogodbo. Precej mrzlo, toda varno.

Zena: Seveda, saj nima niti malo fantazije. V besedah že, toda v dejanjih ne — če je sploh lahko kakšno dejanje brez tega. Kolikor je ima, jo prihrani za tiste svoje veteranske izlete v preteklost. Nikoli ni bilo nobenega človeškega problema med nama, zmeraj samo tehnični. In če je slučajno že kateri nastal, se mu je izognil s prav takšno vete-

ransko, preteklostno metaforo, kakršno si imel pravkar priliko videti. Pa ko bi se od nesreče vsaj za dva dni zapil! Kje pa, že ob enajstih je prišel domov, ker ni tvegaj, da bi ga drugi dan v službi bolela glava.

Brezposelni: Skratka, idealen mož.

Zena: Seveda, za tiste, ki znajo živeti v puščavi: tisti prepereli osat, ki še vode ne rabi.

Brezposelni: Zdaj mi je tudi jasno, zakaj sva zadnje dni prišla midva navzkriž.

Zena: Vendarle. Najprej me prepričaj, da pri teh stvareh, ki se dogajajo, ni mogoče ostati miren. Navidez sem bila proti, da bi te s tem še bolj spodbudila. V resnici sem ti pa dajala globoko prav. Priznam, da sem nekoliko slabotna, kot je slabotna vsaka ženska, ki ni izrabljena aktivistka. Toda rabila sem nekoga, ki bi mi v mojem življenju pomagal živeti. Ob tebi sem poskušala najti tisti predel življenja, ki ga je ta človek že v samem začetku tako neusmiljeno zatrl, me pritiral v popolno osamljenost... Ustrašila sem se, da bom čez nekaj let postala matrona, ki je do kraja pohabila svojega otroka, ker ji je pač ostal samo še ta kos življenja. No in zdaj, ko se je vse to zgodilo, s svojo gripo postaviš vse na glavo.

Brezposelni: Ali si morda danes prišla k njemu na obisk, ker bi se ti zdel njegov stil manj nečasten kot moj? Vsaj odkrit je bil, ali ne? Ni se odeval v puhle fraze kot jaz in ni potem stisnil repa med noge. Ali si mislila tako ali nisi?

Zena: Dobro veš, zakaj sem prišla sem. Vsaj dokler je v bolnici, sem hotela prikriti najino razmerje. Priznam pa, da sem za trenutek pomislila tudi na to.

Brezposelni: Prav si rekla. Gotovo je to, o čemer si govorila, tista vest, ki naju je združila. Toda ali si pomislila na to, da on otroka ne bo vzdrževal, da je tukaj družina in tako naprej. Najbrž si ne predstavljaš, da bi se želel poročiti s tabo, ne da bi tudi jaz imel otroke. ALI ZDAJ VIDIŠ, kako je to popolnoma drugače kot pa tisto prvo veselje nad lastno pravičnostjo in lastno žrtvijo? Mnogo sem razmišljal zadnje mesece in marsikje sem spremenil svoje stališče.

Zena: Vse bi pričakovala prej kot to, da boš ti tako govoril.

Brezposelni: No, prav. Sit sem vseh teh igric. Ali nič ne slutiš, kakšne stvari se tukaj odpirajo? Razen tvojih in mojih slutenj nimam ničesar v rokah. Vse skupaj je lahko tudi samo domišljija, namreč vsa ta mogočna intriga. Lahko da sva si jo samo izmislila, da bi kot dva zaljubljena petošolca drug pred drugim igrala neodpušljivo lahkomišno ljubezensko igro. Neke slutnje imaš, potem jih začneš napihovati, navsezadnje se spremenijo v morfij, ki mu ne moreš zbežati, in tako delaš krivico vsem. Ni še dolgo tega, kar sem nekaj podobnega doživel pri sebi.

Zena: No ja. To je utvara ali pa morfij, če je v pičlih treh mesecih laboratorij tako rekoč vzel hudič. Vse je narobe in drug drugega samo še sovražimo.

Brezposelni: Prav, naj bo po tvoje, da je recimo vse to res, čeprav ni mogoče dokazati. Kako pa naj dokažem, kako? Saj nisem tisti vitez, ki si je iz golega ugodja in ker je bil slep, izmisлил, da je hrast njegov sovražnik, in ga je nabodel na bodalo, ljudje so se mu pa smejali in povrh je zlomil tudi sabljo. Potem pa ni imel denarja za harakiri, pa si je moral razrezati črevesje z lesenim kolom. Prijetna smrt.

Zena: Tvoj prihod, potem nova laborantka, nato podtikanja šefu laboratorija. Ali ti to nič ne pove?

Brezposelni: Prav, pa mi pove. Toda še nekaj je. Kaj pa, če ima pomočnik direktorja navsezadnje prav, ko se poslužuje tako drastičnih ukrepov, saj morda z normalnimi sredstvi ne zmore ničesar, sprememba je pa najbrž zelo nujna. Umazana je, ampak danes najbrž ni več časa za moraliziranje.

Zena: No, samo na to sem še čakala. Kaj, če ima prav! Ko da se jaz v vseh teh letih, kar sem tukaj v službi, ne sprašujem istega. Seveda, ti si jo pogumno pobrisal in ne veš, kaj se je zgodilo v zadnjih dveh dneh. To veš, da je ves blok z naslodo poslušal zaključek intrige o posilstvu, ki jo je neki hudič sprožil proti šefu laboratorija. Zaključek se je odigral v njegovem stanovanju. Bil je zelo glasen, toda to še ni bil pravi zaključek. Danes se je končalo z naravnim splavom šefove žene. Že spet nov mrtvorojenec v tem mrtvaškem svetu.

No, in potem ima seveda pomočnik prav, ko se poslužuje takih ukrepov, zaradi katerih so ob življenje še nerojeni otroci.

Brezposelni: Tega nisem vedel.

(Že precej časa stoji pri vratih bolničar, kot da ju ne bi hotel motiti.)

Bolničar: Gospod me je poslal, naj vas vprašam, če sta se že dogovorila. Če se še nista, bo napravil še en krog. Sonca je ravno še za en krog.

Ne zamerite, saj veste, da je to moja službena dolžnost, če sije sonce.

Brezposelni: In to, da kar naprej stojiš pri vratih in poslušаш?

Bolničar: Stal sem v sobi, nisem maral motiti.

Brezposelni: Ali boš zdaj vse to obesil na veliki zvon...? Kar daj. Toda tokrat ne bom šel na policijo.

Bolničar: Stal sem v sobi in nisem prišel do besede. Sicer pa, saj je okno odprto in prav na tej strani je vrt in sonce. Zadnji krog sonca nocoj.

Brezposelni: Slišiš? Tokrat imam morilske popadke jaz — in ne brez povoda, kot si jih imel ti takrat.

(Bolničar gre brez besed.)

Zena: Slišali so naju. Tudi on.

Brezposelni: Naj. Vseeno je. V taki kaši sva, da je vseeno, če ves svet zve, kakšna je. Pojdi domov, uredil bom z njim. Jutri pridem v službo.

Zena: Ali te nocoj ne bo?

Brezposelni: Seveda bom. Pripravi večerjo za oba. Ničemur se ne maram več izmikati. V zadnjih dveh dneh sem ti ta dom tako ali tako izbil iz glave.

Zena: Jaz pa naj zdaj kar bežim! Smešno je, ker nimam zakaj bežati. Navsezadnje se je on tako vselil vanj...

Brezposelni: Tako, kot sem se vselil jaz. Saj že deset let trdim, da smo pri teh stvareh moški zmerom priskledniki in torej zmerom pristavljamo samo svoj piskrček. BOLJE BO, DA GREŠ IN DA SVA PRI TEM SAMO MIDVA Z NJIM. Če bojo izbruhi, bojo leteli samo na enega. Jaz mu nimam kaj očitati in bom prisiljen ostati miren in pač pogoltniti vse, kar bo že nametal name. Pri tebi je drugače.

(V sobo se vrnete bolničar in veteran.)

Veteran: Ta človek je navaden dezertar. Jaz sem bil časten vojak. Kako bi ta dva kaj spravila skupaj? Pobegnil sem šele, ko se je svet legaliziranih umorov sesul. Sicer pa — zakaj vama to sploh pripovedujem?

Zena: Res, zakaj nam to zdaj pripoveduješ? Sicer pa moram domov, pravzaprav po otroka v vrtec. Tam ne čakajo ... Tukaj imaš ...

Veteran: Že vem, že vem, vložene marelice. Ali veš, da se mi je tale kompot priskutil? Preklete marelice!

Zena: Jaz grem. Kaj maraš in česa ne maraš, tega ne morem vedeti, dokler mi ne poveš.

Veteran: Če se nekaj v celoti spremeni, se seveda spremeni tudi okus v gobcu. Pojdi že, pojdi v vrtec.

(Zena odide.)

Torej ti boš govoril. Pa kaj mi nastavlja te marelice?! Seveda, pred leti sem jih jaz vsadil, letos sem jih pa obrezoval. Najbrž je slabo, če jih potem takole gledam na mrliški omarici.

(Prime kozarec in ga vrže proti vratom. Potem pozvoni. V sobo pride bolničar.)

Bolničar, ali imate radi marelice? No, kozarec ni zdržal, ko sem ti jih poslal. Tukaj ti jih podajam, ko že z najino kompanijo ni nič. Priskrbel sem ti udobno, ušivo, mirnodobsko delo.

Bolničar: Slabo ste izbirali, med bolnišnicami ...

Veteran: Moral bi v norišnico. Seveda. Počistite tam, nočem jih več gledati.

(Bolničar počisti in odide.)

No, kaj mi imaš povedati?

Brezposelni: Saj že veš.

Veteran: Vem, res je.

Brezposelni: Kdaj se vrneš domov.

Veteran: Zakaj pa tako? Domov? Nikoli. Saj veš, da tam nimam ničesar več iskati. Ali si že popravil cevi v kopalnici, da se še moj otrok ne scvre, kot se je scvrl tisti človek tam v bolnišnici. Lahko te uvedem, da boš v redu oskrboval vso stvar do prve zamenjave. Torej, cevi je treba popraviti. Potem ... Hišnica je sitna babnica, pa še goljufa po vrhu. Pa ne gre zato, da samo goljufa, ampak se pri strankah tudi baha, kako si neumen, ker si ji nasedel. Manjša soba je vlažna. Vsako leto jo je treba na novo prebarvati z običajno juboflor barvo. Ne s cinkovo, predraga je, če jo moraš uporabljati vsako leto. Zemljevidi po stenah so zoprni. Zmeraj so me spominjali na fronto, na tiste fante, ki smo jih poklali, in na tiste ženske, ki smo jih posilili.

Z navadno, si razumel?

Brezposelni: Pogovoriti se morava, saj si razumen človek.

Veteran: Ne bodi smešen. Ali naj zdaj tista dva stola, ki sem jih prislužil, odnesem, da bom v bodoče laže sedel v gostilni, ali naj z zida spraskam barvo? Vse drugo je njeno, pa če bi tudi bilo moje, bi ne maral ničesar. Najbolj se mi gnusi ob takih priložnostih, če mož in žena žagata vsako pručko na pol in parata zavese na dva dela.

Brezposelni: Ali se norčuješ iz mene?

Veteran: Ti se norčuješ. Pravkar sem ti povedal, kako nesmiselno je, ti pa ne odnehaš. Če te grize vest, ti povem, da je to neumnost. Ko se boš dobro vživel, si lahko že ti na vrsti. Lahko se zgodi, da bo potem že spet mene črvčila ta ljuba vest. Vse to je preveč zapleteno. To je ta mirnodobski sistem, kjer je neizbežno samo to, da lahko vsak hip vse zamenjaš z vsem. In to je zmerom huje, ker je že dvajset let ta smrdljivi mir. In že dvajset let ni nihče ničesar tvegäl. Kadar me pograbi ta moja veteranska bolezen, me pograbi samo zato, ker je mir iz dneva v dan bolj usmrajen. Ne iščem izgubljene tovarišije zaradi nostalgije, ampak zaradi zmerom hujše potrebe, da bi vse to ne bilo več tako, kot je. Ali še zdaj nič ne razumeš?

Brezposelni: Razumem, že razumem, ampak rajši imam ta usmrajeni mir, kot pa plínske celice.

Veteran: Seveda, mirnodobska podgana si.

Brezposelni: Ti pa živiš v resnici dvojno življenje. Živiš tisto, kar si živel takrat, toda samo v mislih, in pa to popolno premočrtnost, ker si vse, kar je bilo v tebi, zatrl. Ne eno ne drugo ni več res.

Veteran: Molči. Takrat je bila tovarišija res tovarišija in dom res dom. Da boš vedel, kaj je bil dom in kaj dom mora biti, ti bom nekaj povedal. Ko sem bežal iz Nemčije, sem se ustavil v neki hiši, da bi si naberačil civilnih cap. Ženska je bila doma sama s petnajstletno hčerko. Dala mi je civilno obleko, potem pa me je povabila, naj nekaj dni ostanem, ker so vsakega osamljenega civilista pograbili Rusi in ga odpeljali v Sibirijo. Ostal sem tam. Punca je bila stara petnajst let, vendar je pozabila šteti do tri. Ruski vojaki so lahko tri dni po zasedbi ropali in posiljevali v mestu, potem pa so vsakega, ki je s tem nadaljeval, ustrelili sami. Tako so jih v tistem mestu postrelili šestnajst. Punca je že drugi dan privlekla harmoniko. Poslušal sem jo kot obseden in takrat sem prvič po dolgih letih začutil svet, ki je v tem času klanja in pohodov po ruskih ravninah splahnel; je pa ždel v meni kot klop pod kožo. V trenutku je vstala v meni tista izgubljena preteklost tako silno, da sem bil popolnoma omotičen. Star sem bil komaj dvaindvajset let in vse to sem navezal na tisto dekletce. Prišli pa so trije pijani ruski vojaki. Slišali so harmoniko. Mene so osuvali, njo pa posilili.

Zvečer se je vrnil njen oče. Pobegnil je tako kot jaz. Jaz sem se zabil v svojo sobo in tam ždel kot muha, ki so ji utrgali glavo. Pozno ponoči sem slišal na vrtu pod svojim oknom strel. Potem je pela lopata. Videl sem norega Nemca, ki je hčerki kopal grob. Po vratih je razbijala njena mati. To je bil najdaljši pogreb na svetu. Preklel sem Nemce in njihov idiotski čut za čast in ponos, drugače si tega

nisem znal razlagati. Ponorel sem do kraja, vdrl sem v kuhinjo in bi bil zaklal starega, ko me ne bi z nekaj udarci spravil na tla, me potem posadil na stol in mi ves omotičen povedal:

Čut za čast in ponos. Kdaj smo ga že izgubili. Dvajset let smo prodajali samo spretno zvarjen ponaredek. Nisem storil tega zaradi časti in ponosa in po krivem me obsojate. Že od nekdanj sovražim Hitlerja in vso prusko vojaško navlako.

Tukaj gre za tisti kos življenja, ki bi moral ostati cel. Pa so ga uničili. Pravzaprav smo ga sami dvajset let uničevali, vedel sem natančno, kaj počnemo, pa si nisem mogel pomagati. Zdaj se je to dokončalo. Stvar je prišla do svojega konca. Uničili smo si dom. Tukaj ni mogoče niti malo goljufati. Vse ali nič.

Smrt je prišla po svoje, preden sem prišel domov. Mrtev človek — kot je bila moja deklica — ne more nadomestiti živega človeka — kot je bila moja deklica prej.

To je govoril s sklonjeno glavo in zagrobnim glasom.

Zgodila se je božja sodb. Tudi vi boste umrli in tudi jaz. In obema se lahko zgodi, da bova mrliča leta in leta, preden naju bodo pokopali. In strahota bo edinole v tem, če ne bo nikogar takrat, ko bova umrla ... ki bi naju ustrelil. To se pa lahko zgodi samo takrat, če kdo zaseka v dom tako rano, kot je zasekana v mojega, in če odteče kri. Dom je tisto, kar pospravi mrliča iz usmiljenja do njih in iz potrebe, da se obdrži.

Vidiš, vse sem razumel. Tega v mirnem času ni mogoče več najti. In zato pazi na hišo, nekaj truda sem vložil vanjo. Če bi bil docela mrtev, tega ne bi zmoget. Ti pa daj, dokler ne prideš na vrsto.

Brezposelni: Ne vem, zakaj mi to kar naprej pripoveduješ.

Veteran: Brez vsake zlobe. Enostavno zato, ker prihajamo vsi kot že izgotovljena jajca na dan. Če poskušaš kaj drugega, si norec. Midva, no, z mojo bivšo ženo, sva sklenila pogodbo. Drugega tako ni mogoče, ker je ogenj pojenjal. Vsak jo ima seveda pravico razveljaviti. Jaz in ona. To je odnos dveh enakih vrednosti in niti najmanjše goljufije ni pri tem. Vidva pa ... rečem ti, tukaj je pomota. Ta pogodba, saj vem ... nobenih pretiranih čustev, ampak samo trdno vez z zemljo. Ona pa še nekaj več. Pri njej tokrat ni samo pogodba. Hote ali nehote si pod pepelom razpihal tlečo žerjavico. Moja napaka je bila, da nikoli nisem vedel, da žerjavica sploh tli. To je zdaj plačilo za pomoč. Začutil sem danes, ko je stopila notri. Če bi tale bolničar kaj čvekal ali ne!

Brezposelni: Zakaj pa si šel potlej ven?

Veteran: Vsako slutnjo je treba podkrepiti z dokazom. Neizpodbitnim dokazom — in bolničar mi je ta dokaz dal, zato se z ženo tudi nisem imel več kaj pogovarjati. Sicer bi se lahko zaletel in če bi moja slutnja ne bila resnična, bi samo kvaril in krčil pravila najine igre. Zakaj bi tvegat? Bolničar je mislil, da se mi maščuje, pa mi je napravil neprecenljivo uslugo.

In rečem ti, tukaj je pomota. Če je. Če ni, je dobro, če pa je, potem med vama ni enakih vrednosti. In najbrž je tukaj vzrok vse te ljube poljubnosti. Iz strahu pred življenjem sklepamo nepravilne pogodbe, tega med vojno ni bilo. Vsi smo se znebili tega strahu.

Bolničar (vstopi): Že zdavnaj je minil čas obiskov. Zapustiti morate bolnišnico.

Brezposelni: Vse vloge lahko igra z lahkoto: zajedljivca, ponižneža, morilca, stavim, da ti bo prav ponižno kot kak servilen natak s prijaznim nasmehom prinesel večerjo, rad bi ga videl, kako to počne. Ima me, da bi se vlegel tja v tisto posteljo in si pustil postreči z večerjo.

Veteran: Ti boš večerjal doma.

Brezposelni: Res je. Doma me čaka večerja. Grem.

(Odide. Bolničar prinese v sobo večerjo.)

Veteran: Da niso spet vložene marelce za večerjo!

Bolničar: So.

Veteran: Prosim vas, odnesite jih nazaj. Razložite jim, da imam nocoj toliko razlogov, da stresem vložene marelce komu na glavo. Ali ljudje ne znajo saditi kakega bolj spodobnega sadja ali pa na primer ješ-prenj... *(Bolničar odnese večerjo, veteran se obrne k steni. Bolj in bolj se gosti mrak.)*

Bolničar (se vrne): Ali ne mislite večerjati? Že ves teden buljite v to steno.

Veteran: Saj je vseeno, v katero. Vse štiri so enake.

Bolničar: Torej ne mislite jesti? Tak samomor je brez pomena za stvar.

Veteran: Kaj praviš? Samomor za stvar? Ali že spet noriš? Kdo pa je že videl samomor za stvar?

Bolničar: Samomor je lahko za stvar. In to je stvar prepričanja, ne pa take zmede, ko vas pošilja žena k vragu. To je... beda.

Veteran: Cepec! Ali sem te kar tako snubil prej na dvorišču, da bi postala kompanjona? No, če sem odkrit, je bila to samo moja igra. Ampak o samomoru ni bilo govora. Bil sem časten vojak, ti pa si bil dezertar. Ali slišiš, dezertar! In dezertar ne more razumeti, da se zdi častnemu soldatu samomor najbolj odurna stvar na tem svetu. Videl pa sem takele... na fronti... Ni zdržal prvega ognja. Nastavil je cev na svojo glavo in... pokopali smo ga kot psa, da bi ne smrdelo naokrog.

Bolničar: Seveda, taka prodana vojaška duša tega ne more razumeti — višjega smisla in resnice. V resnici gre samo za stvar in za prepričanje. *(Odide.)*

(Dolg premor. Veteran je skoro pol noči obrnjen k zidu. Na stropu gori nočna brlivka, tako da postaja bolniška soba bolj in bolj podobna plinski celici. Sredi noči prične nekdo v sosedstvu razbijati s kladivom po zidu. Ni ga videti, slišijo se samo udarci. Veteran se začne premetavati po postelji. Ker tega ne prenese več, pozvoni. V sobo pride bolničar s kladivom v roki.)

Veteran: Nocoj me že spet budiš — in to s tem kladivom. Ali veš, kaj želim?

Bolničar: Vem.

Veteran: Potem pa nehaj razbijati s kladivom. Kaj pa pravzaprav hočeš z njim?

Bolničar: Gnus je dosegel svoj višek. Enkrat se je treba odločiti. Ampak iz prepričanja.

Veteran: Ne čvekaj. Torej ti razbijaš s kladivom?

Bolničar (Molči.)

Veteran: Ali si slišal, da bi rad spal?

Bolničar: Saj ste že vso noč budni.

Veteran: No, pa sem. Zakaj pa zabijaš žebelj v zid?

Bolničar: Ti in tebi podobni so zvozili zemljo v jarek, treba jo je spraviti ven.

Veteran: Krasno. In to kar s tem kladivom? Zakaj tega ne patentiraš? Lep avto bi si lahko kupil za ta patent pri dušebrižnikih tega sveta. Pulili se bodo zanj. Čudovita ideja! Napravi si stojnico in napiši nanjo transparent! Jaz bolničar na kirurškem oddelku, sem izumil sredstvo, s katerim je mogoče spraviti zemljo iz jarka, kamor so jo zvrnile vse svinje tega sveta, kakršen je veteran, potem brezposelni, njegova punca, veteranova žena in vsi ostali. Kupite, kupite, nerjaveče jeklo!

Bolničar: Svinja, zakaj se norčuješ! Za kak milimeter lahko odstopim od svojega načela.

Veteran: In kaj je tvoje načelo?

Bolničar: Ta smrad je treba spraviti iz zemlje. Zob za zob, pravi sveto pismo. Dostojanstvo zemlje je mogoče oprati samo z žrtvami, s svojim lastnim življenjem. S človeškim življenjem. In le tako se bo vrnila zemlja v svoj naravni tok. Vsak si izmišlja najbolj cenen izhod in usmraja zrak prav do zvezd.

Veteran: Že razumem. Ko boš začel upravljati ta smrad iz zemlje, bo moral človek viseti, da je ne bo usmrajal s petami, ko se bo dotikal te svetnice. In vsi bi naj služili tebi, ki se boš obesil. Ali pa mogoče misliš koga drugega?

Bolničar: Smisla še zdaj ne razumeš. Nekaj je treba storiti, tako ne gre niti za milimeter naprej. Niti za uro, niti za minuto... in to je edino sredstvo, da se svet obrne v drugo stran.

Veteran: In če le malo odstopiš od načela, lahko koga kar malo s kladivom po glavi...? Potem pa ga obesiš kot šunko v prekajevalnico. Sebe daj po glavi, pa ne premočno — da se ti bo tam nekaj premaknilo, včasih to pomaga. Kadar mene popade taka bolezen, se zaletim z glavo v zid, pa se stvar že premakne na pravi konec.

Bolničar: Rekel sem ti že, da se nehaj norčevati!

Veteran: Za božjo voljo, ti misliš resno. Mislil sem, da mi hočeš samo naga-jati, da bi ne spal ponoči, ker sem ti skuhal tisto kašo pri zdravniku. Resno misliš. Nehaj, pridi vendar k pameti... To, kar počenjaš že vse življenje, ne pelje nikamor... in iz sebe gledaš ves svet in ne vidiš nič... nič... Vse se je v tvojih očeh spremenilo v tvojo pošastno napako... ali ne razumeš tega? Pojdi, zgini od te postelje.

Bolničar: Kako je črva strah. Tudi ti si že mrtev, kot je bil mrtev tisto noč tvoj prijatelj, ki ti je speljal ženo... Z mrliča ni več kaj početi...

In premalo zaležejo, da bi odkupili zemljo ... premalo zaležejo.

(Bolničar odide, na hodniku se spet sliši zabijanje.)

Veteran: Ta norec bo navsezadnje res še koga obesil. Brezposelni je tisto noč navsezadnje le imel prav. Viseti je treba, da se človeško truplo ne dotika zemlje.

Ljudje, ljudje božji!

Ta norec že pol noči zabija žebelj v zid. Ta norec se bo obesil ali pa bo koga drugega.

(Veteran se z muko splazi do vrat in vpije na hodnik, potem se vrne nazaj v posteljo.)

Izginil je, norec.

(V sobo pride nekaj osebja: zdravnik in nekaj pacientov.)

Vsi: Kaj je?

Veteran (izčrpan): — Ta norec ... se bo obesil ... Viseti je treba, da s svojim truplom ne ponesnažimo zemlje, ker jo moramo očistiti. Najbolj ... blazna ideja.

Zdravnik: O kom govorite?

Veteran: O rdečelasem norcu, dezterterju, morilcu, bolničarju ... Tukaj je stal s kladivom pred posteljo in ni dosti manjkalo, da mi ni napravil luknje v čelo, ko sem mislil, da je to že spet ena njegovih potegavščin.

Zdravnik: Kje pa je?

Veteran: Na hodniku. Zabijal je žebelj v zid.

Zdravnik: Na hodniku ni nikogar. Pomirite se, vzemite tablete in zaspite.

Veteran: Nikogar ni? Seveda ni ... Zdaj se bo obesil na kakem podstrešju ali pa bo odrl kakega psa.

Zdravnik: Vzemite vendar tablete.

Veteran: Ali je na hodniku žebelj ali ni? V steni? V tejle steni. Malo nad mojo glavo. Ali se mi je v resnici samo bledlo? Bodite tako dobri, pojdite na hodnik in pogledjte. Ali je žebelj ali ni, ali sem že tako daleč, da se mi je bledlo?

(Zdravnik odide.)

Zdravnik (se vrne): Nikakega žeblja.

Veteran: Potem ga že ni dobro zabil. Ali ste pogledali tudi po tleh?

Zdravnik: Seveda.

Veteran: Potem ga je vzel s seboj.

Zdravnik: Nikogar ni in nikakega žeblja ni.

Veteran: Potem sem pa res že hudo bolan. Take bolne blodnje.

TRETJA SLIKA

Prizorišče: Skrajno stilizirano, nakazovalo naj bi laboratorij. Visok podolgovat pult, na njem nekaj epruvet in aparature — v zelo skromnem obsegu — in nekaj stolov.

OSEBE:

Brezposelni

Veteranova žena

Laborantka

Upravnik

Šef

(V laboratoriju sta šef in brezposelni, vstopi upravnik.)

Upravnik: Gospod inženir, seja bi se že morala pričeti, samo na vas še čakamo.

Šef: Bodite vsi skupaj tako ljubeznivi in opravite to sejo brez mene.

Upravnik: Ne razumem vas. Danes se bo odločalo o zelo važnih stvareh...

Šef: O vsem je že odločeno, kolikor jaz vem.

Upravnik: Kako odločeno...?

Šef: Kolikor nas je v tem zboru, smo vsi samo formalni izvrševalci sklepov, ki jih pač sprejme nekdo drug... In sit sem te komedije.

Upravnik: Dejansko nisem vedel, da mislite tako... Zakaj ste pa sploh član tega sveta?

Šef: Zato, ker se brez potrebe zameriš komu, če to odkloniš. Že dolgo živim na tej zemlji in vem, kako je. To je samo manevrski prostor za razne vrste samopašnežev, in jaz takih ambicij nikoli nisem imel. Kakor veste, sem znanstvenik in najdem svoje zadovoljstvo v tem, ne pa v takem ribniku, kot je tale svet, kjer bi lahko lovil manjše ribice ali pa se kar naprej reševal pred večjimi. To je vse.

Upravnik: Slabo bi bilo za vas, če bi s tem pojasnilom opravičil vaš izostanek.

Šef: No prav, to sem pravzaprav hotel povedati vam, da vam bo jasno, da to vsi vedo. In če že mislite, da je neko pojasnilo nujno, potem povejte, da sem se naveličal hoditi na pogrebe. Ni malo manjkalo, pa bi šel še za ženinim. Nič nimam proti odločnim ljudem, ki pametno ravnaajo, proti morilcem pa vse... Težko jih gledam... Gospod upravnik, ali ste me razumeli ali ne, morilce zelo težko gledam, posebej če mi morijo koga v družini, in mislim, da jih vsakdo težko gleda. To je tudi samo za vas. Na seji pa lahko opravičite moj izostanek s tem, da sem prišel samo še po nekaj stvari in da se z današnjim dnem začne moj bolniški dopust. Sem živčno bolan človek, ki v zadnjih treh mesecih ni bil sposoben voditi svoj oddelek, čeprav ga je svoj čas ustvaril sam in ga blesteče vodil dolga leta. Vsakomur se lahko to pripeti — nenadoma živčno zbolí in je res najbolj primerno, da gre na bolniški dopust. Predstavljajte si samo, da bi tak živčno bolan človek lahko zelo slabo

vplival na potek seje. Živčni ljudje so nepreračunljivi. Nenadoma zgubijo živce in lahko celo koga usekajo za uho. Ali me razumete, gospod upravnik, ali me ne? Razumite me že vendar in povejte to na seji. Takoj, ta trenutek.

(Upravnik zgine brez besed in zaloputne z vrati.)

Sef: Ker me ne nameravajo ali pa si me ne upajo sestreliti, me hočejo zavezati s krivdo. Kot v kakšni razbojniški tolpi, kjer morajo biti vsi krivi, da ne bi komu padlo na pamet, da bi izdajal.

Brezposelni: Vseeno ste se preveč razburili in rekel bi, da bi bilo bolje, ko bi v nekaterih stvareh molčali, če mislite še ostati tukaj.

Sef: Seveda mislim. Sam si zanke ne bom metal okoli vratu, nisem pa niti s prstom mignil, da bi še ostal. Ali razumete, da je človeku kdaj lahko vseeno?

Brezposelni: Seveda razujem.

Sef: Moj zakon je bil na robu propada. Če vsa tovarna svinja po nekom, potem je ni ženske, ki ne bi tudi sama posumila. To se je hvala bogu uredilo ... Žena je samo človek, ki za hip nasede, potem pa le verjame svojim čutom. Toda to še ni bilo dovolj za preizkušnjo. Veliko možnosti je, da se bo vse to kakor črna senca vleklo skozi najino življenje. To je bila njena prva nosečnost in lahko si predstavljate, kakšne utegnejo biti posledice. Torej ... mogoče naju je prav ta groza spet do kraja združila ... Kdo bi to vedel.

Brezposelni: Ravno tale človek se mora venomer plaziti tod okoli ... Že nekaj časa se borim, da ne bi nikogar več sovražil. Toda tukaj sem popolnoma nemočen.

Sef: To je res edini človek, ki ga ne morem videti. In najbrž ga nihče ne mara in je pomilovanja vreden zaradi tega. Najbrž je pravi pekel, če te nihče ne mara — vendar ga vsak uporablja, prezira ga, pa ga uporablja. Zadnjič na sestanku celice sem videl, kako se je studil pomočniku direktorja, toda naj se mu je še toliko ... najbolj je uporaben za njegove načrte.

Sicer sem pa pri tem tudi sam veliko kriv. Vem, da je on sprožil tisto zadevo z mojim posilstvom, zato se najbrž ni mogoče zadržati. To ni moja krivda, moja krivda je drugod. In če boste odšli, vam bo moja skušnja lahko koristila. Pozabil sem samo na dejstvo, da je minil klasični sistem, v katerem si običajno nasprotujeta dva tabora. Za tak sistem sem imel zelo preprosto taktiko. V svinjsko godljo se nisem maral mešati ... videli ste, da me sploh ni bilo na spregled iz pisarne, medtem ko sta se dve grupi borili kot nori. Delal sem svoje delo, se briga za svojo znanost, v resnici pa se mi je moje nojevstvo maščevalo. To ste videli zdaj, ko so mi pred nosom požgali petletni trud. Ni več dveh taborov, ampak so samo še dobre in slabe rešitve, in vsem moraš biti pristopen, če hočeš kaj slabšega preprečiti ali kaj dobrega uresničiti. Tako pa lahko danes kdo zbere svoje znanstvene izsledke in si z njimi hladi glavo na bolniškem dopustu. Kadar so koga obglavili, tedaj sem bil še bolj samozavesten in niti pomislil nisem, da bom nepogrešljivo na vrsti tudi jaz. Domišljal sem si, da sem izbral najboljšo pot.

Nevtralec — doslej je bilo res tako, zdaj pa je najbrž napočil čas, ko jih prav nevtralec dobi najbolj po glavi. Glejte moj klavrní primer in zapomnite si ga. Tukaj je moja krivda. Najbrž bi bilo natanko tako komično, če bi za vse krivil pomočnika in kaj vem koga še, kot tisti ljubi, tradicionalni slovenec, ki še za slabo vreme psuje oblast. Imel sem dobrega znanca, bila sva pravzaprav sošolca, postal je minister. Večkrat sem zahajal k njemu, še v nobeni družini se ni toliko zmerjalo čez oblast kot tam. Nihče ni pripravljen vzeti krivde nase. Upam, da se mi bo tokrat to posrečilo. In tudi vam svetujem to.

In še nekaj, ne zamerite mi, ker nisem mogel na sestanku celice ničesar storiti za vas. Nisem branil svojega hrbta. Prej sem vam povedal, zakaj mi je to bilo nemogoče. Opravi! ne bi ničesar. Nekdo je to poskušal, pa še do besede ni prišel in na tihem so se mu posmehovali kot Don Kihotu. In jaz mislim, da je to bilo donkijhotstvo.

Ko bi vsaj tisti upravnikov rílec treščili skozi vrata!

Brezposelni: Tega se zavedam. Vse skupaj je bilo že prepozno. Vse bi bilo treba reševati že zdavnaj prej. Jaz pa sem se šel gripo in potem s histerično gesto hotel nadoknaditi zamujeno. Hudo je, ker sem se tega zavedal.

Umaknil sem se zaradi neke čudne stvari, ki jo je zelo težko pojasniti. Nekega večera se je blizu mene naselil neki človek, ki mi je do kraja razbil sleherno iluzijo o pravičnosti mojega življenja. Na njegovem primeru sem spoznal, da je bilo to življenje sestavljeno iz samih histeričnih gest — kot se je to zgodilo pred dnevi z upravnikom. Zavedel sem se, da je to iztirjenost in da so vse moje pravičniške geste nad ljudmi izvirale iz mojega sovraštva do njih. Kako sem prišel v ta pekel, nima smisla pripovedovati, ker za to najbrž ni nobenega opravičila. Vsak človek ima svojo grbo iz zgodnje mladosti in je ne sme izobešati kot nekaj, kar ga lahko opravičuje. Ob tistem mrzlem človeku, ki je bil še neskončno bolj obseden od te grbe, sem se še zavedel. Moje revolucionarstvo je bilo na vseh koncih in krajih velikokrat v višji smisel preoblečeno sovraštvo.

Sef: Ne vem. Morda ste zdaj malo preveč ravnodušni. To niso tako slabe stvari in to usodo mora vsak dognati. Kdor je ne, se lahko potem znajde samo še v upravnikovi koži.

Brezposelni: Ne gre za to. Meni se je pripetilo nekaj drugega. Začel sem si izmišljati sovražnosti, intrige in tako naprej ..., kjer jih sploh ni bilo. Tistega človeka, ki mi je tako lepo pokazal moj obraz v ogledalu, sem celo obdolžil, brez vsakega dokaza seveda, da me hoče ubiti, in ga celo prijavil na policiji.

Sef: To je seveda nekaj drugega.

Brezposelni: In to se je zgodilo v zelo odločilnem trenutku. No, to sem počel že precej časa. Vsaj zadnja leta. In zdaj bom zelo odkrit. Tistega človeka sem najbrž obdolžil iz nezavednega sovraštva, ker mi je pokazal povečano sliko samega sebe. To je bil moj najbolj zasebni refleks. In umaknil sem se s to svojo ljubo gripo, ker sem začel misliti na to, da se v tem kaže samo moja privatna reakcija. S tem sem hotel nekaj

pridobiti, kar pa ni popolnoma nič zadevalo službe in vseh stvari. Najhujša pri tem pa je bila misel, da sem si vse te stvari izmislil. In odkrito: Ali niste nikoli pomislili, da je vsa ta intriga, ki jo je pletel pomočnik direktorja — dim? Čeprav je vsa tovarna že nekaj časa govorila o tem.

Sef: Dokazov nimam nobenih. Tudi dejstva so taka, da jih ni mogoče opredeliti. Najbolj vas bo začudilo to, da je bila edinole laborantka na vaši strani, čeprav ste odkrili, da je prav ona napisala tisto napačno diagnozo, zaradi katere je nastala tolikšna škoda. In to je človek, ki je zadnjih štirinajst dni kar naprej letal od uprave do direkcije in tako naprej. Kako naj dokažem to, kar pravite vi? Vem, da je tako.

Brezposelni: Poglejte svoj primer. Prav tako je vse govorilo o vašem posilstvu, čeprav ga nikoli ni bilo. Laborantko samo lahko razumem, ženska je in ima vest, ta vest pa je bila prizadeta.

Sef: Premalo jo poznate. Po mojem ni šlo za vest, ampak za poskus maščevanja nad nekom ali za gnus. Kar se pa mojega primera tiče, priznam, da bi se mi lahko zgodilo — toliko sem bil že na koncu — da bi me prepričali — ker so to govorili vsi, da sem jo posilil v nezavednem stanju, seveda če ona sama tega ne bi zanikala.

Brezposelni: Seveda je zanikala. Ampak verjeli ji niso. Trdili so, da ste jo na nek način podkupili. Toda stvar je utihnila šele ob splavu vaše žene. Ljudje so se zgrozili nad posledicami psihoze, ki so jo ustvarili sami.

Sef: To je res: Toda še naprej razgrevati zadevo bi bilo po tem brez pomena. Vseeno je, če doženemo resnico — ker bo vse skupaj le teklo po tisti poti, ki je določena, pa če je ta pot identična z resnico ali pa od nje oddaljena za sto svetlobnih let.

Brezposelni: Toda meni ni vseeno.

Sef: Zdaj vas sploh ne razumem. Menda se ne nadejate, da boste ostali tukaj, če doženete resnico.

Brezposelni: Seveda se ne.

Sef: In kaj boste potem z resnico? Ko jo boste iskali, boste zanjo potratili živce in dušo. Potem je pa seveda konec s tem življenjem.

Brezposelni: Ali me še zdaj ne razumete? Ali se ne spomnite, kaj sem vam pripovedoval v začetku?

Sef: Seveda se. Toda bodiva si na jasnem. Tisti najin začetek je bil prej nadomestilo za spovednico. Nekomu mora človek povedati svoje najbolj skrivne misli, pripoveduje pa jih zmeraj ljudem, ki so v podobnem položaju kot on sam.

Brezposelni: Gre preprosto za to, da se vprašamo, kaj sem jaz. Vi to natančno veste in vedeli boste tudi, kako je potrebno ravnati naprej. Jaz tega ne vem. In človek lahko samo ob drugih preverja, kaj je, ne pa sam ob sebi.

Sef: S temi stvarmi se nisem nikoli ukvarjal. Povedal sem že, da sem živel samo za znanost in nekoliko tudi za družino.

Brezposelni: Toda od tega je popolnoma odvisna moja usoda, ne glede na to, da so me že treščili iz službe. In vsa preteklost in vse, kar je bilo

doslej, kar je danes in kar bo jutri, je zelo natančno seštevanje računa. In napake je treba poslati k vragu, ne pa iz njih delati kreposti. Sicer pa imate prav, seveda samo toliko... z modrovanjem ne bom prišel nikamor, razen v labirint zmedenih dejstev, ki jih nikakor ne bom mogel razporediti. Pustiva to in se raje dostojno posloviva. S čim se boste ukvarjali na trimesečnem dopustu? Boste odšli v zdravilišče?

Sef: Tole trapasto znanost bom vzel s seboj, da ne bo videti, kot da se predajam samo sebi. Ukvarjal se bom z ženo. Pet let je dolga doba in v pičlih treh mesecih bo težko vse nadoknaditi. Ampak poskusil bom vseeno. Postal sem abstrakten idiot — in če se iz mene še da kaj narediti, bom to naredil. Če nič drugega, bom postal še večji abstraktni idiot, saj jih navsezadnje ni tako malo. Poskušal bom prekositi samega sebe.

Laborantka (vstopi, obadva molčita): Ali lahko pomijem epruvete?

Sef: Lahko.

Brezposelni: Mislil sem, da ste tam za pričo. Na tej sodni obravnavi.

Laborantka: Komu sem pa še potrebna — razen tem epruvetam?

Sef: Pomijte jih vendar.

Brezposelni: Mislil sem, da se z mano sploh ne boste pogovarjali, pa sem zvedel presenetljivo novico, da sem že kar začel dvomiti v njeno resničnost.

Laborantka: Zakaj ste tako mislili? Zame se je vse obrnilo na dobro. Za vas pa ne.

Brezposelni: Zdaj vas pa jaz ne razumem. Saj sem vam vendar onemogočil kariero.

Laborantka: Oh, saj res. Zelo težko me je razumeti. Zdaj imam spet svoje delo in ni mi treba delati, česar ne maram. In še nekaj, gospod šef. Ali sem jaz kriva, če je nekdo razpihnil tiste modrice na moji roki v tako nemogoče stvari? Kdo se je spomnil vsega tega? Gospod upravnik, ki zmeraj riže po blatu in ki na zraku ni zadovoljen. In če ga je kolega treščil skozi vrata po stopnicah, je imel zelo prav. Jaz nisem kriva in privoščila sem mu, ker me je napravil za hudobno natolcevalo.

Sef: Prav. Vse to vem. Sem pa na dopustu in vseeno vam še lahko rečem: Najbolje je, da se že enkrat lotite svojih epruвет. Zdaj je že tako ali tako vse skupaj vseeno.

Laborantka: Tako. Vi greste na dopust in zdaj je seveda vse skupaj vseeno? In vseeno vam je seveda, če mi nekdo ustvarja sovražnike, ki jih jaz ne maram? Ne vem, rada se razumem z ljudmi, ker je tako bolje. Če je to napak, sem se pač napak rodila.

Tudi vi ste ravnali napak, ko ste samo še tulili name in me metali iz pisarne, in vsi so ravnali napak, vsi, ki so to počeli. Tudi gospa. Če bi bili malo pametni in bi se malo potrudili z menoj, kot se je potrudil gospod kolega, bi se hitro naučila tistih nekaj obrazcev. Tisti, ki je predel štreno, pa bi že spet imel dolg nos.

Sef: Ali vam jaz ustvarjam sovražnike?

Laborantka: Če pa ne pustite, da bi pojasnila.

Sef: Prav, pojasnili ste.

Laborantka: Ali mogoče mislite, da mi je bilo zelo prav, ko sem morala biti laborantka? Kako se motite vsi skupaj. Če bi ne hotela, bi zaradi tega, ker ne bi upoštevala potreb, letela iz službe.

Znašla sem se med dvema kamnoma. Na eni strani ste me popolnoma onemogočili vi, na drugi strani pa so me silili v to. In če ne bi pristala, bi se prav tako slabo končalo. Saj pravim — z eno samo izjemo.

Kako pa si naj potem pomagam z družino in s svojim zapitim pesnikom, ki ne zmore drugega, kot da mi dela eno samo sramoto s svojimi škandali. Pesmi kuje in jih recitira po oštarijah.

Brezposelni: No, to je pa novo zame. Ali ste potem zaradi tega držali z menoj?

Laborantka: Ne.

Brezposelni: Potem pa sploh nič ne razumem.

Sef: Jaz grem na bolniški dopust... toda za slovo vam povem, da tega, kar zdaj govorite, niti slutil nisem. Bil sem prepričan, da ste mi bili podtaknjeni.

Brezposelni: No, ali vidite? Moj strah, da je to bila namišljena igra, je bil upravičen...

Sef: Še zmeraj ne. Ona je res nedolžna, je pa vprašanje, če je nedolžen tudi tisti, ki jo je poslal. Toda rekel sem, da me vse skupaj prav nič ne briga. Pozdravljena. Midva se še vidiva. (*Laborantki.*) Midva morda tudi, toda ne tukaj. Veste, kje stanujem, pa se oglasite. Ali pa, če vam bo prekleto dolgčas, pridite za kakšen dan v zdravilišče, moja žena bi vas rada spoznala.

Brezposelni: Dobro, povejte mi že vendar, zakaj ste bili takrat za to, da ostanem, če ne zaradi tega, ker sem vam poskušal pomagati.

Laborantka: Nič mi niste škodovali. Rada delam tisto, kar znam, in nimam nobenih drugih ambicij. To je za frklje. Delam, da se preživim. Sebe in družino. Saj sem že povedala. Sicer pa je res vseeno Najbrž bom res že morala pomiti te epruvete.

Brezposelni: Vi nekaj veste. Nekaj ste mi zamolčali in vsi okoli mene se zadnje dni vedejo tako, kot da vedo nekaj o meni, česar sam ne vem. Na dan z besedo.

Laborantka: Nekega dne me je klical šef laboratorija in že spet kričal name. Povedala sem mu, da mi vi pomagate... on pa me je nahrulil, da slepec še nikoli ni mogel voditi slepca. Rekla sem mu, da znate, in on je rekel, da ste novinec kot jaz.

Brezposelni: Dajte no. Malo prej ste mi povedali, da to sploh ni bilo važno. Na dan z besedo.

Laborantka: Ali moram res povedati? Gnus me je obšel, zato nisem mogla molčati. Ženska sem. Na tistem sestanku je bila proti temu, da bi vi še ostali, najbolj...

Brezposelni: Ona?

Laborantka: Da, ona.

Brezposelni: No, vsaj to bi si lahko prihranila.

Laborantka: V tistem hipu me je obšel tak gnus, da sem pozabila nase in na vse. In nihče si vam tega ni upal povedati. Tudi ona ne.

Brezposelni: V zadnjih dneh je nastopila zima in čutil sem jo. Vedel sem, da se bo nekaj zgodilo, nisem pa slutil prav tega. Toda tudi to mi postaja počasi razumljivo. Vi je ne razumete, jaz pa jo počasi pričenjam. Nekoč mi je nekdo pripovedoval čudne sanje. Nisem vedel, da jih bom kdaj lahko uporabil zase. Sanjalo se mu je, da je gledal, kako so nekoga streljali. Ko se je oni začel krvnikom zvijati iz rok, je priskočil in ga pomagal držati, da so ga bolj zanesljivo zadeli. Potem pa je še zavpil nanj: sošolca sva bila in že takrat si delal vse napak. In prav je tako!

Ali zdaj razumete?

Laborantka: Vse bi razumela, samo tega ne, da za dejanje iščete razloge.

Brezposelni: Saj vas jaz tudi nisem razumel, ko ste se potegnili zame. Morali bi mi povedati svoj vzrok. In ta vzrok je za vas in za vaše dejanje razumljiv. Kaj, če je razumljiv tudi za njeno?

Tiste sanje pomenijo, da sem tudi jaz počel vse napak. In ko je to temeljito spoznala, se je najprej zgrozila, potem jo je groza minila in je rekla, da je prav, kar se mi dogaja.

Laborantka: Prav. Jaz vsega tega ne vem, toda vsaj molčala bi lahko.

Brezposelni: Ustrašila se je svoje lastne slabosti, da bi še vseeno lahko poskušala najti most do mene — pa je raje razrušila vsako možnost. Zavezala se je, da ni več poti nazaj.

Laborantka: Vsi jo obsojajo zaradi tega in zaradi prejšnjega življenja tudi.

Brezposelni: Hinavci! Potuhniti bi se morala in kot kakšna smrklja kje za vogalom lizati svoj med. Ali ne razumete, da ne gre za ta kos medu? Ko bi šlo zgolj za to, bi tega ne storila.

In kdaj je to bilo?

Laborantka: Predvčerajšnjim. Vam ni šef nič povedal?

Brezposelni: Pravzaprav je povedal tako, da ni nič povedal. Rekel mi je, da so bili vsi proti meni razen vas. V resnici pa je bil to salomonski odgovor, ki sem si ga jaz razlagal takole — vsi proti meni razen seveda gospe kolegice, kar je samo po sebi razumljivo. Ni treba posebej omenjati. Ah seveda, to je bilo na tistem ilegalnem sodišču. Danes so samo še formalnosti.

Laborantka: Bila je dostojna, to je treba priznati. Toda upravnik se je obnašal tako, kot bi se na primer obnašal Kolumb, ko bi stal za topom pred Indijanci in bi eden od njih mirno stopil k njemu — belemu bogu — mu primazal zaušnico in prav tako mirno odšel. Toliko časa je govoril in ponavljal svoj nezaslišani in skrajno nemogoči primer, da ga je pomočnik direktorja opazoval s studom, ki ga sploh ni maral zakriti. Ko je bilo te packarije dovolj, je gospa kratko in jedrnato rekla, da je vse tisto popolnoma nevažno, pač pa da je predvsem važno to, da vi razbijate delo celotnega kolektiva. Da ste sicer dober delavec, da pa ste tak človek, ki bo zmeraj zakuhal kaj nemogočega in da z vami ni mogoče delati. Sodu je bilo izbito dno in pri tej formulaciji je tudi ostalo. Šef je molčal. Bilo ga je sram. Videti je bilo, kot da se na vso moč trudi,

da bi nekaj rekel, pa ni ničesar izdaval iz sebe. Potem ga je pomočnik z dolgo in ljubeznivo govoranco poslal na bolniški dopust. S tem je našega šefa spravil v obup; že je začel nekaj mahati z rokami, potem pa je do kraja obupan sedel na klop in do konca buljil samo še v eno točko. No, kaj bi še pripovedovala o sebi, saj nima smisla. Utišali so me, ne da bi spregovorila en sam stavek, potem pa smo se razšli. Zmagoslavje je prevzemalo samo upravnika. S pomočnikom vred smo šli molče vsak na svoj konec, poparjeni, kot bi nas kdo polil z vrelo vodo in nas za vselej oskubil.

Brezposelni: In kako lahko po vsem tem trdite, da je bilo tukaj vse to namerno? Ona je opazila resnico in vedela, da sem že velikokrat storil kaj takega. Ni minilo niti pol leta, ko mi je neka ženska o podobnem primeru rekla: Ali je bilo tudi pri vseh drugih dosedanjih službah s teboj tako? ... Zmeraj sem spletel kaj takega, zmeraj je bilo popolnoma nehoti in posledice so bile včasih tudi hude. Za druge. Ljudje, ki so se prej razumeli, so si zdaj skočili v lase ... in kaj bi vam še naprej pravil. Na tistem sestanku je spoznala, kaj je z menoj — da sem iztirjenec, ki kljub veliki volji in prizadevnosti ne zmore v tir.

Morda je bila njena sodba še hujša. Najbrž me ima za poniglavega intriganta, kakršen je tudi njen mož, kar ji moram vsekakor pojasniti, da ni res.

Laborantka: Jaz pa vam povem, da se od vsega začetka niste motili, da se motite zdaj.

Brezposelni: Oh, saj vam najbrž ni treba še enkrat pojasnjevati, da sem še do nedavnega živel pri njej, da mi je v zadnjih dneh z izgovorom, ki se mi še sumljiv ni zdel, za nekaj dni odkazala gostoljubje. Takrat je seveda oklevala in sva vse te stvari prežvečila skupaj. Reševal sem samo križanke iz dneva v dan, rešitev je bila pravilna, edinole križanka je bila gola fiksna ideja.

Laborantka: In kotel, ki je eksplodiral — ali je tudi to vaša fiksna ideja?

Brezposelni: Nič ne razumem. Kotel sploh ni važen. To je le eno izmed polj v križanki, ki sem jo začel, si jo izmislil, in hvala bogu, da je šel k hudiču samo kotel, ne pa tudi kdo od delavcev. Ali ne razumete, da sem s sumom, ki sem ga vrgel šefu v obraz, povzročil, da je prepovedal vpeljati vas v delo? Kar sem delal, sem delal zaradi te svoje negotovosti, ki je žal postala resnica, skrivaj. Rekel nam je, da vas ne mara gledati vse življenje v laboratoriju, tudi če se boste priučili, boste kar naprej vohljali. On pa je navajen, da ima v kolektivu prijatelje in ne vohljače. Ali zdaj vidite, kaj se mi vali na ramena? In jaz sem tako noro stikal za resnico vsega tega povsod drugje, samo tam ne, kjer bi bilo treba. Pri sebi.

Laborantka: To, kar ste ugotovili, je bila resnica, kar se pa greste zdaj, je na robu norosti, to je vse. In povem vam samo to, da si ne delajte nobenih utvar zaradi nje. Ženska sem in vem samo to. Tudi ko bi bilo vse to res, kar si zdaj tako noro mečete v glavo, tudi ko bi pri kotlu pocrkalo sto ljudi, ne bi ženska nikoli naredila vsega tega zaradi poslovne poštenosti, vsega tega, kar je ona storila vam. Privaten razlog

je imela. Sama bi prav tako ravnala. Vi še zmeraj upate, da se bo dalo kaj urediti, jaz pa vam povem, da se ne bo dalo. Da je to storila iz privatnega nagiba in da ste imeli z vsemi svojimi opozorili prav. In če bo poštena, bo to tudi priznala. Zdaj pa imam tudi jaz tega dovolj. Kar vem, vem, in nič me ne zanimata z vašimi osebnimi resnicami, ki jih morate odkrivati za vsako ceno. Sicer pa — pogledjte skozi okno, vsak čas bo tukaj, končali so svojo pogrebno slovesnost in vprašate jo lahko sami, jaz se pa tukaj ne bom lotila nobene druge stvari več razen te pomivalke. Za moje življenje mi zadostuje.

(Vstopi žena.)

Brezposelni: Ali imaš odpoved zame?

Žena: To boš že še dobil. Upravnik si je prihranil to pravico, da si bo vsaj malo potolažil svoje prašičje samoljubje, in ker je upravnik, ve, da sam ne boš prišel ponjo, in ker te misli cvreti o posameznih določenih in o odškodnini za nekaj bodočih mesecev, ki jih je izposloval pomočnik direktorja, jo bo imel še kakšno minuto pri sebi in se bo ves čas naslajal na tistem odstavku, kjer piše SKLEP in potem še OBRAZLOŽITEV. No, njegova naslada bo dvojna — nad tekstom in nad tem, da te s čakanjem cvre na olju, in prinesel ti jo bo sam, da si bo še ogledal, kakšen učinek bo vse to naredilo nate. Klavec. Včasih so klali prašiče, zdaj pa so prašičji rilci klavci.

Brezposelni: Videti je, da je za vsakega užitek, kadar požene komu nož...

Žena: V hrbet... si mislil reči. Ali ne?

Brezposelni: Vseeno kam. Nekaj bi te na zaključku tega še rad vprašal. Pravzaprav bi ti rad nekaj pojasnil. Ne bi želel, da bi si te stvari preveč napak razlagala.

Laborantka: Ali naj grem ven?

Žena: Saj ste že celo uro tukaj. In ženske niso molčeče. Vi pa sploh ne. Opravljajte svoje delo naprej, ne pustite se motiti. Saj vam je gotovo izpuhal že vso dušo.

Brezposelni: Prosim te, pojdiva nekam, kjer bova sama.

Žena: Iz tovarne ne smeva, ker je še delovni čas, zanima me pa, kje bi tukaj lahko bila sama.

Brezposelni: Prav, ostaniva, meni je vseeno.

Žena: No, prosim, kaj si pretirano napačno razlagam? Pojasni mi!

Brezposelni: Včasih mi kdo tudi kaj pove, čeprav vsi okoli mene molčite kot grob. V resnici si sodila huje, kot je bilo res.

Nima smisla, da bi slepomišila, oba veva, za kaj gre in tudi za vse posledice.

Žena: Potem pa povej, kako sem sodila.

Brezposelni: Motila si se. Popolnoma ne, ampak v nečem, kar je zelo važno, si se le. In ker si se tam, daješ vsemu popolnoma drug pomen. Ko sem prišel sem, sem bil pri pomočniku direktorja in po tem, kako me je sprejel, sem si prav lahko ustvaril sodbo, da se je šušljalo na vseh koncih in krajih. In ko me je čez nekaj časa znova poklical, ni bil prav nič zadovoljen z mojim znanjem na delovnem mestu. Danes si to lahko razlagam kot njegovo značajsko potezo, takrat sem pa to usklajal s

tem, kar se je govorilo, in prirejal vse dogodke in dejstva tej psihozi. Da bi ti še enkrat razlagal podrobnosti, je nesmiselno. Lahko mi verjameš, da je bilo tako.

Zena: Saj ti verjamem. Pa zakaj mi vse to pripoveduješ?

Brezposelni: To vse je bila zmota, huda zmota, ki je nisem zakrivil popolnoma sam — moje nagnjenje do tega in moja preteklost, življenje in kaj vem kateri hudič, no, tak sem, zmeraj se mi bo kaj pritaknilo in zmeraj bom nasedal nekakšnim občutkom, ki me varajo, toda zaradi tega nisem intrigant, ki bi si vse to namerno izmislil, samo da bi s tem kazal svoje pavje perje pred samico. Ne imej me za takega otročaja in takega bedaka, kajti samo tako si lahko razlagam tvoj nastop na zadnjem sestanku, ki je za nekaj časa odločil o moji materialni eksistenci, seveda pa tudi dokončno o najinih odnosih.

Če me imaš za norca, kar najbrž tudi sem, lahko. Toda ne imej me za pokvarjenca. To nisem.

Ne prosim te nobene milosti, ker je stvar dokončna, kajti tudi z norcem take sorte, kot sem jaz, najbrž ni mogoče živeti. To sem nekoč že slišal, toda ne delaj me pokvarjenca. Niti pred seboj niti pred drugim. Ker to ni res in ker je to v zadnjem času najbrž edina stvar, ki si je nisem izmislil.

Laborantka: Veste kaj, nehaite že. Že prej mi je hotel dokazati, da si je vse izmislil. In stokrat ni res. Sklenila sem, da bom molčala, ker me vajine zadeve nič ne brigajo. Zdaj bi pa rada povedala obema...

Zena: Pomivajte epruvete. To je vaš posel.

Laborantka: So že pomite. Da bi pa ne govorila, tega mi ne morete preprečiti.

Dva dni po tistem, ko ste bili pri njem, saj ste tisti dan uničili toliko epruvet kot nikoli doslej, je poklical mene. Govoril mi je o vsem, kako je treba delo v laboratoriju razširiti, in ker so potrebe nujne in ni čas, da bi za to dobili takega človeka, ki bi ga bilo treba uvajati, je izbral mene, ki sem se v desetih letih gotovo morala kaj naučiti. Na koncu mi je rekel, naj delam popolnoma samostojno, ker pozna odpor izobraženih ljudi do neizobraženih, ki pa imajo zato boljši čut za prakso. No, in ko me je takrat šef odvedel od aparature, sem seveda spet bezljala k njemu. Vidite, mi je rekel, da sem imel prav, vi kar tako delajte dalje. Ali ste se že lotili resnejših analiz? In ko sem mu rekla, da ne, je začel prav zvito kimati z glavo in mi rekel, da moram s tem začeti čim prej, ker človek le tako ne zaostane. Delal se je, kot da ni zadovoljen z menoj, ker nisem že prvega dne začela pri strehi. Dobro ga je bilo razumeti z vsem njegovim obnašanjem, da me bo odstavil, če se ne bom držala njegovih navodil. Bila sem obupana, ker sem vedela, da sem trojanski konj, potem pa je prišlo vse ostalo. Vse to je zame dovolj.

Zena: Zame tudi. O tem sploh ni nobenega dvoma. Če bi ne bilo tako, bi letel šef in še marsikaj bi se naredilo, tako pa je prišlo do kompromisa in le pomočnik je dosegel, kar je hotel.

Brezposelni: Morda pa je tako mislil iz nevednosti.

Zena: Pomočnik ima vse podjetje v malem prstu. O tem sploh nima smisla zgubljeni besed. Bilo je namerno in ti si nisi ničesar izmislil, jaz pa tudi ne. Za to imam še druge dokaze, ki pa o njih ne bom nikoli spregovorila.

Upravnik (pride): Ali še zmeraj perete umazano perilo?

Laborantka: Še zmeraj. Ne mislite, da ste mi naklonili milost, ker me niste odpustili. Bila sem pri advokatu in ta mi je povedal, kar mi je pač povedal. Če že vse drugo, kar je neizpodbitno res, ne bi veljalo, potem se ne bi smeli tako brezvestno igrati z ljudmi, kot ste se z menoj.

Upravnik: Pazite, kaj govorite. To je hudo obrekovanje.

Laborantka: O, saj pazim. Tega človeka ste odpustili, ker je prišel resnici na sled. Zdaj delate iz njega bolnega norca, ki ima kar naprej fiksne ideje. Tu se vse neha. Priznam, da bi mi bilo še pred časom, če ne bi vsega tega skusila na svoji koži, popolnoma vseeno.

Upravnik: No, in kaj ste takega skusili? Dali so vam možnost, da napredujete, in to brez potrebne izobrazbe. S svojo nemarnostjo nam nižate proizvodnjo, mi pa vam iz golega človekoljubja vse spregledamo. To, kar počnete zdaj, je umazano. Vi bi morali dobiti tole polo, vi prav tako...

Laborantka: Oh, samo človekoljubje vas je. Doživljala sem pa tole, ko že sprašujete: brcali ste me iz kota v kot. To je ta vaš proletarec in delovni človek! Tako imenovano družbo imajo v zakupu vaše sorte ljudje, ker je edina vaša lastnost brezobzirnost in intrigantstvo. Potem pa še zveze in prijatelji. Kotla, ki ga je razneslo, ne bo nihče plačal, ker je jasno, da nisem kriva jaz, ampak tisti, ki me je postavil na to mesto. Kaj pa naj ta proletarec, ki ga imate vi in vsi vam podobni zmeraj v ustih, počne, če se slučajno ne bi tako končalo, kot se je? Na cesti je in še črno packo mu nalepijo na hrbet, da s ceste nikoli več ne zaide kam drugam kot samo še v jarek.

Toliko vam pomeni proletarec — vam vsem skupaj! Vam gre za lastni vamp in za neverjetno samoljubje, gospe ne vem zakaj, gospod kolega, če lahko danes še tako rečem, pa kar naprej stika za neko osebno resnico, ki je zanj usodna in tako naprej.

Svinjarije, ki ste jo napravili, pa ne mečite na nikogar, ker je zmeraj dim, kjer je ogenj. Sem komunist, da več ne pomnim od kdaj. Ampak ker proletarec nikoli ni bil in nikoli ne bo v vašem klanu, je še kočevski medved bolj zaščiten od njega.

Upravnik: Zapomnite si, kaj ste govorili, vi... vi, vsi, kar vas je tukaj, bi morali dobiti tole (*maha z odpovedjo v rokah*), saj še ni prepozno... (*Odvihra.*)

Brezposelni: Zdaj mi je pa še odpoved odnesel.

Laborantka: In če ne bi odkrili, da sem napako napravila jaz, bi pa šef letel po stopnicah, in če ne bi kar naprej soglašala, še teh cunj ne bi smela več držati v rokah. — Moj mož bi še kar naprej pisal pesmice, pa čeprav bi crkavali od gladi, vi pa bi iskali svojo osebno resnico... (*Upravnik privihra nazaj.*)

Upravnik: Tukaj jo imate! (*Vrže pred brezposelnega odpoved.*)

Brezposelni: Ali ste jo že imeli pripravljeno? Neverjetno ste pohiteli...

Zena: Gospod upravnik, to, kar je ženska povedala, je res. Zelo mi je žal, ampak tako je...

Upravnik: Zelo vam je žal, da je tako? No, prav. Ali vam je torej tudi žal, da ste zdaj vi šef laboratorija? Ali vam bo tudi žal, če ne boste več? (*Odide.*)

Brezposelni: Torej to je cena... Spodnesla si ga. Kaj si se pa potem šla z menoj?

Zena: Raje se vprašaj, kaj si se ti šel z mano. Spodnesla pa nisem nikogar. Bivši šef gre na pomočnikovo mesto, ko se vrne. Pomočnik je generalni direktor, generalni direktor pa je dal ostavko. Gre tja, kamor spada.

Brezposelni: Jaz grem pa tudi tja, kamor spadam.

Laborantka: Pomila in počistila sem vse. Ali lahko zdaj grem?

Zena: Seveda.

Brezposelni: Kaj sem se šel jaz s teboj? Zahtevam čisto preprosto pojasnilo, dolžna si mi ga.

Zena: Do prvega boš še v službi, časa je še dovolj.

Brezposelni: Dobim torej zamenjavo, v službi in tudi v zasebnem življenju. Tvoj mož bi umrl od smeha. Najbolj čudovit razplet, kar sem ga kdaj koli doživel. In jaz sem mislil, da sem fantaziral. Edino, kar ste mi govorili, je to, da lahko še naprej verjamem v svojo zdravo pamet. Ali se ti lahko zahvalim za to milost?

Zena: Nobenega vzroka nimaš, da bi me lahko žalil.

Brezposelni: Zakaj pa je zdaj vse tako, kot je, čeprav to ni bil izrodek mojih možgan? Mislil sem, da si zato glasovala proti meni in seveda... to mi moraš pojasniti.

Zena: Nisi tisto, kar sem videla v tebi, pravzaprav nisi tak, kakršnega si se kazal.

Brezposelni: Torej igralec, ki si je vse izmislil, da bi te z nabreklo plemenito navidezno gesto na koncu pojedel. To nisem, to je zdaj jasno in dokazano.

Zena: Pozabil si, da imaš opravka z izkušeno žensko, ki ne da bi vedela, kaj hoče, ve, kaj se godi... To je bolj važno. Mislila sem, da imaš nekaj v sebi. Nekaj, kar moraš brzdati, da si ne polomiš nog. Tega v tebi sploh ni, do iste mere si preračunljiv kot moj mož, samo da on pri tem ne goljufa. Igral si človeka, ki ga vse z dušo in telesom prizadeva, in že laborantka je ugotovila, da tisto, kar zadeva samo tebe... osebnostna resnica, prevlečena v napihnjen plašč prizadetosti pred vsem. Ko si se šel gripo, sem videla, da ni šlo za previdnostni korak, ampak da si preprosto ohromel. V resnici si cinik. Nikogar nimaš rad, še sebe ne.

Kruto si me ogoljufal.

Pri tebi sem se vezala na nekaj človeškega, česar sploh ni bilo. Če pa je kdaj le morda bilo, je skopnelo kot sneg. In ko sem te začutila s celim telesom, je ugasnila sleherna iskrica, ostal je samo še grenak okus v ustih.

Izzval si me in morala sem ti to povedati. Ne ponižujem rada ljudi in če bi bilo po mojem, bi v tvojih očeh raje ostala umazana jaz, kot pa da si vrh vsega moral poslušati vse to — in to prav zdaj. Toda drugače ni bilo mogoče ravnati.

Brezposelni: In zdaj me sovražiš.

Zena: Ne, indiferentna sem. Zadnje strune, ki so še ostale v meni, si potrgal — kot če bi stopil slon v trgovino s porcelanom.

Brezposelni: In zato si me spravila iz službe.

Zena: Ne, ne prav zato, toda razumi vendar, da je nemogoče, da bi še ostala skupaj. Zelo sem se mučila s tem, toda drugega izhoda ni bilo. Ni hujšega, kot če ti nekdo, ki ga ljubiš, igra ljubezen in strast in poklicnega spreminjevalca sveta.

Brezposelni: Morda je bilo v začetku tako ... zdaj najbrž ni več ...

Zena: Ne varaj samega sebe. Ta tvoja obsedenost, da si vse izmišljaš, je zadosten dokaz, da v resnici živiš drugje ... Ko bi ne bilo tako, bi te v resnici prezirala ... tako pa ni vzroka. Mislim, da je najbolje, da se do prvega pogovarjava samo še o poslovnih stvareh.

ČETRТА SLIKA

Prizorišče: Podstrešje (isto kot v prvi sliki).

OSEBE:

Brezposelni

Dekle

Rdečelasec

Gospodinja

Miličnika

(Brezposelni leži na divanu. Dani se. Nad stolom je sklonjen rdečelasec in trdno spi. V sobo stopi dekle. Ko zagleda okrvavljenega rdečelasca, krikne in plane k vzglavju brezposelnega. Brezposelni se prebudi.)

Dekle: Moj bog, mislila sem, da je tebe ...

Brezposelni: Kaj pa počneš tukaj? ... Kaj pa počnete vsi tukaj?

Dekle: Ves je krvav.

Brezposelni: Kdo je krvav?

Dekle: No, ja ... morilec.

Rdečelasec (se zgane na stolu): Ja ... jaz sem morilec. Ves dan sem hodil po mestu. Bil sem celo pri kosilu in nihče se ni zmenil za kri na moji obleki. Hodil sem, da bi me prijeli, a tudi na milici me niso in so mi rekli, da je pust že mimo. Seveda, kar sem počel, tega ne dela noben morilec, vsak se skrije.

Sem sem prišel zato, da boš priča. Ti edini si verjel, da bom to storil. Šel boš z menoj na postajo in boš pričal, da je res, kar govorim. Ali razumeš? In ker že dve noči nisem spal, sem zaspal kar na stolu.

Brezposelni: Tudi meni ne bojo verjeli. Saj imaš že izkušnje.

Rdečelasec: Potem pa prosi to dekle ... naj gre ona.

Brezposelni: Prosim te, pojdi ...

(Dekle se obotavlja, nato pa le gre.)

Rdečelasec: Hotel sem narediti samomor, a mi je tisti tvoj prijatelj preprečil. Tako se je pa še slabše končalo. Toda nekakšen konec je moral priti. Ko sem zagledal pred seboj truplo tistega dekletca, sem se zbudil kot iz dolgoletnih sluzastih sanj. Dolga leta nazaj ...

Svet se je razklenil in v trenutku sem ga spoznal — takega, kakršen najbrž v resnici je, in na takem nisem imel več kaj početi. Peklu nisem ušel, čeprav sem se vse življenje otepal. Peklu ne uideš.

Brezposelni: Res ne.

Rdečelasec: Spomnil sem se tistih sanj. Kaj sem delal v šoli, da sem zme-rom napravil vse napak? ... In kaj je bila moja šola?

(Vstopita dva miličnika in obstaneta pri vratih. Rdečelasec stopi k brezposelnemu in mu ponudi hlačni pas.)

Rdečelasec: Zveži mi roke, saj vidiš, da si ne upata blizu.

(Tako, ko jima rdečelasec pomoli zvezane roke, miličnika planeta in mu natakneti lisice.)

Prvi miličnik: Gospodična je prosila, naj vam povem, da se bo vrnila, ko odpeljemo tega človeka. Bilo ji je zelo slabo.

(Odidejo. Brezposelni si v umivalniku umije obraz. Potem sede nazaj na divan. Dekle se vrne in sede na stol, kjer je prej spal rdečelasec.)

Dekle: Kaj vse se godi na tem svetu? Kakšen pa si?

Brezposelni: Zadnje dni sem si privoščil nekaj veselja, na katerega sem bil skoraj pozabil.

Dekle: Iskala sem te, pa te nikoli ni bilo. Vse sem izvedela.

Brezposelni: Od veterana?

Dekle: Da, od njega. Ustavila sem ga jaz.

Brezposelni: Ali je triumfiral?

Dekle: Ne, bil je prej pobit.

Brezposelni: Verjamem. Tudi njegove napovedi so se uresničile in zdaj je videti, kot da ga prav nič ne mika, da bo zdaj on sam postal eden nadomestnih delov, da ga vsa ta igra že na smrt utruja. Mene tudi, toda druge igre ni, živeti pa je treba. In res je zmeraj teže, glej, še tak veteran, kot je on, se ne more prav navaditi nanjo. Toda druge igre res ni.

Dekle: In kaj boš začel zdaj?

Brezposelni: Nadaljeval.

Dekle: Dokler bo tako, ti lahko pomagam, ne gre mi slabo.

Brezposelni: Tudi to vem, ne vem pa, ali je smiselno. Če te grize vest, je to noro, ker pri mojih polomijah nima nihče razen mene nič zraven — ali pa ves svet. Za gotovo pa ne ti, veteran ali njegova žena. Vem, da se boš jutri poročila in nesmiselno bi bilo, ko bi zdaj zaradi česar koli še hodila sem. To ti kar tako povem, ker se bom težko ubranil temu samotarstvu, ki ga bom zdaj vsaj nekaj časa moral živeti. Nič ne pomaga, to je edini izhod.

Kakšen človek je?

Dekle: Ali me moraš prav zdaj spraševati to?

Brezposelni: Seveda ne. Je pa brez dvoma moje nasprotje. Človek si pač zmeraj zaželi nasprotje tistega, kar je bilo prej, potem pa ugotovi, da je isto in da ni nobene razlike. Poznam žensko, ki je to spoznala in je potem ravnala kar pametno... Samo da živi malo dalj kot jaz. Oh, moja ljuba gospodinja me je zalotila doma...

Gospodinja (vstopi): Odkar ste tukaj, je zmeraj kaj narobe: miličniki, krvavi moški, polomljene noge... tisti strašni človek — sem že mislila, da je vas...

Brezposelni: In ste se ustrašili za najemnino?

Gospodinja: Kaj pa si vendar mislite o meni...

Brezposelni: Nič, toda k sreči v zadnjih dneh nisem vsega pognal. Imel sem modroslovni tečaj s samim seboj. Duhovne vaje. Veste kaj, skočite s tem denarjem v trgovinico in kupite kave... moje srce jo tako zelo potrebuje... pa bomo vsak po eno kavico...

Dekle: Moram domov, saj si lahko misliš, da imam mnogo opravkov.

Brezposelni: Seveda. Toda poenostavila jih bova.

Gospodinja: Kdo je bil oni strašni človek?

Brezposelni: Eden od mrtvih vojakov, ki jezdiijo tukaj pod poveljstvom vašega moža po strehi vsako noč — in je po neumnosti do danes ostal živ in se je šele nocoj zvrnil s strehe. No, tale mrtvi veteran je padel s strehe in je dokončno umrl. Vi pa — lahko bi bili tako dobri in bi prosili svojega mrtvega moža, naj zame osedla konja, ki je zdaj brez jezdeca... Saj ob mojem brkljanju za resnico ni drugega mesta zame!

Dekle: Jaz grem, povedala sem ti že, da se mi mudi in... ne vem, kaj bi še.

Gospodinja: Kakšno kavo, gospod? Mleto ali ne mleto?

Brezposelni: Kuhano, prosim.

(Obe odideta. Brezposelni nekaj časa sedi, potem plane pokonci in steče po stopnicah. Vrneta se oba: dekle in brezposelni.)

Brezposelni: Veš kaj, to kavo boš pa še popila. Premislil sem si. Neumno bi bilo takole jahati z mrličji, se ti ne zdi? In še neokusno je povrhu. Poglej, tukaj je pismo. Lepo napiši naslov ali pa boš to pozneje naredila! Sedi tja za mizo in piši!

Dekle: Mislila sem, da se ti res ne blede več, pa se ti še bolj. Kaj naj pišem?

Brezposelni: Piši. Najprej naslov. Zapomni si, da je treba svojim sovražnikom — tudi takrat, ko jih pošljemo k vragu — napisati DRAGI. To je fraza, ampak tako se dela. Torej piši:
Dragi!

Jutri ne bom prišla na poroko, ker se bom poročila že danes. Oprosti. Bolje danes kot jutri, tako mislimo ženske. Poročila se bom s človekom, ki je postal tako votel, da je za poroko najbolj primeren — in bova dolgo brez vsakih drugih problemov uživala srečo zakonskega življenja. Niti malo ti ni podoben, je popolnoma drugačen, kot si ti, ki si pust, dolgočasen... tako kot je zdaj on. Samo da njega poznam že dalj časa in vem, da ne bom nič tvegala. Kaj pa tebe lahko piči, še ne vem.

Si napisala?

Dekle: Saj bo mislil, da sem znorela. Tako pismo.

Brezposelni: Pa še resnično je povrhu.

(Konec)